

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2025. április 22-24.
Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

**A PSZICHOPÁTIÁS SZEMÉLYISÉGSZAVAR
TÁRSADALMI ÉS JOGI VONATKOZÁSAI**

Jelige: SJK 687

Lezárás dátuma: 2024.12.

2025

Tartalomjegyzék

1	Fejezet.....	2
1.1	Bevezető	2
2	Fejezet.....	3
2.1	A pszichopátiás személyiségzavar általános jellemzői	3
2.2	Mi is az a személyiségzavar?	4
2.3	A pszichopátiás személyiségzavar.....	4
2.4	Primer és szekunder pszichopata	5
2.5	A pszichopataék jelleme.....	5
2.6	PCL-R lista és változatai	7
2.7	A pszichopataék agyi felépítése.....	9
2.8	Klasszifikációs rendszerek	12
2.9	BNO.....	12
2.10	DSM-V.....	13
3	Fejezet.....	14
3.1	Pszichopataék a kultúrában, társadalomban, jogban, híres pszichopataék.....	14
3.2	Tévhit.....	14
3.3	Híres történelmi alakok és befolyásuk a pszichopata kép alakulásában	15
4	Fejezet - Hübrisztofilia	20
4.1	Hübrisztofilia	20
5	Fejezet.....	22
5.1	Megoszlási arányok a társadalomban	22
6	Fejezet – Jogi vonatkozások	23
6.1	A PCL-R tesz Egyesült Államok jogrendszerében történő használata.....	24
6.2	A földrajzi profilalkotás szerepe a sorozatjellegű bűncselekményt elkövetők esetében	26
6.3	Nemzetközi ügyek	27
6.4	Magyar Jogrendszer	34
6.5	Hazai ügyek.....	37
7	Interjú:.....	39
8	Fejezet - Konklúzió.....	42
9	Felhasznált szakirodalom, és internetes cikkek	46
10	Felhasznált képek és táblázatok.....	50
11	Felhasznált Jogforrások	50

1 Fejezet

1.1 Bevezető

„Pszichológiára akkor van szükség, ha az ember azt képzei magáról, hogy delfin. Pszichiátriára pedig akkor, ha meggyilkolta az összes delfint.” - Fredrik Backman¹

„A gonoszság mindig jelen van a világban, de ugyanúgy jelen van az igazság és az igazságszolgáltatás is.” - Indrek Hargla²

Ezzel a két idézettel kezdeném TDK dolgozatom bevezetőjét, melyek szerintem remekül illenek a választott témámhoz, hiszen ezen a területen a jog és a pszichológia egyaránt kulcsfontosságúan összekapcsolódik.

Kutatásom témáját viszonylag hamar, már egyetemi éveim legelején kiválasztottam magamnak az egyik szeminárium alkalmával. Igyekeztem olyan dolgozat témát választani, ami nem szokványos, ugyanakkor átfogó, érdekes és hasznos is lehet a mindennapokban, illetve egyaránt kapcsolódik tanulmányaimhoz, emellett a másik nagy érdeklődési körömhöz is, a pszichológiához.

Alapvetően érdekesnek találom az emberek különböző viselkedésmintáit, hogy mennyire hasonlíthatunk valakikre, mégis különbözhetünk ugyan olyan mértékben másoktól. Véleményem szerint a személyiségzavarral küzdő emberek biológiája és a pszichopátiás személyiségjegyek mellett, hogy felettébb érdekes témák, még igen aktuális befolyással is rendelkeznek, hiszen a mindennapjaink részei, továbbá a pszichopáták által elkövetett bűncselekmények a magyar és a nemzetközi jogrendszerekben is jelen vannak, és tarkítják az ítélelhozatalok sokféleségét.

Célom a dolgozat megírásával nem más, mint átfogóan bemutatni a pszichopátiás személyiségzavarral küzdő emberek biológiai, szellemi felépítését, továbbá a pszichológia és jog kapcsolatát ebben a témában, amely által talán kicsit szélesebb körben, jobban ráláthatunk környezetünkre, és belátást kaphatunk az ilyen jellegű filmek, sorozatok, könyvek mögött megbúvó pszichológiába, és nem végső soron ezen emberek életébe.

Kutatásom ideje alatt számos orvosi publikációt, jogi szakcikket, törvényszöveget, vagy éppen a témákhoz kapcsolódó könyvrészleteket olvastam, minél inkább törekedve arra, hogy a lehető leghitelesebben sikerüljön visszaadnom a témában szert tett tudásom.

¹ Citatum

² Citatum

Számos amerikai, illetve magyar ügyet tanulmányoztam, melyeknek köze lehet a személyiségzavarhoz, és igyekeztem érdekes és részletes leíráson keresztül bemutatni mennyi minden is befolyásolhatja a pszichopata életét, és döntéseit, mik azok a motívumok, amik elvezetik őket ahhoz, hogy az erőszak legyen a megoldás a legtöbbjük számára.

A téma aktualitása sem elhanyagolható, hiszen személyiségzavarral rendelkező emberek voltak, lesznek és vannak is, akik akár a baráti körünk tagjai is lehetnek vagy a családjuk szerves részét is képezhetik, de még a munkatársaink, főnökeink is lehetnek. Így, még ha nem is vesszük észre a jeleket, a mi életünkben is kulcsfontosságúak lehetnek.

2 Fejezet

2.1 A pszichopátiás személyiségzavar általános jellemzői

A *pszichopata*. Ennek a szónak a hallatán a legtöbb embernek a sorozatokban vagy filmekben látott gonosztevők juthatnak eszébe, akik agyfűrt gondolkodással, mézes-mázos jellemmel, mesteri manipulációval kerítik körbe áldozatukat, kit tökéletes naivitásba sodornak személyiségükkel. Később, mikor már a világ nem látja őket, igaz lényüknek megfelelően levetik a bárány jelmezt és az érzelmi sivársággal, brutalitással megkoronázott farkasok lesznek. Így a kiszemelt mit sem sejtve akaratlanul is közel kerül ezekhez az emberekhez, mely döntése a vesztét is jelentheti számára, mert a veszélyt már későn ismeri fel.

Eszerint a pszichopáták ennek a társadalomban elültettet normának megfelelően úgy viszonyulnak áldozatukhoz sok esetben, mint az állatvilág ragadozói a védtelen egyedekhez. A predátor körbekeríti áldozatát, majd a megfelelő pillanatot kivárva lecsap a gyakran óvatlan, mit sem sejtő prédájára.

Ugyanakkor, fontos megjegyezni, hogy a legtöbb pszichopata személyiségjeggyel rendelkező egyén nem követ el gyilkosságot, nem lesz bűnelkövető a sztereotípiák ellenére sem. Viszont a különböző tanulmányok mutatják azt a tendenciát, hogy nagyobb eséllyel követ el valaki erőszakos, törvénybe ütköző tettet, ha rendelkezik a személyiségjegyekkel, melyeket a személyiségzavar mérésére standardként állítottak.

2.2 Mi is az a személyiségzavar?

Számos ember vesz miket körbe nap, mint nap, mind más és más személyiséggel, mely személyiséget egyedi tulajdonságaik összessége adja.³ Ezen tulajdonságok döntőek abban, hogy kikhez érezzük magunkat közelebb, kiknek nyílunk meg szívesen, kik társaságát keressük, vagy akár épp az ellenkezője, és az adott tulajdonságokkal rendelkező személytől jobbnak találjuk, ha távol maradunk.

Általánosságban személyiségünkhöz sokban hozzátesznek a különböző genetikai tulajdonságaink, a minket ért környezeti hatások, illetve jelentős mértékben még szüleink, családunk, barátaink, vagy akár idegenek által ért kiemelkedő mértékű behatások, legyenek azok jók vagy rosszak.

Ugyanez az állítás igaz a személyiségzavarok esetében is. Hisz maga a személyiségzavar kialakulásához a legtöbb esetben genetikai tényezők, illetve külső, környezeti hatások járulnak hozzá⁴. Fontosnak tartom leszögezni, hogy a személyiségzavarral rendelkező emberek nem küzdenek semmiféle betegséggel, hanem a személyiségzavar az egyén állandó vele született, vagy kialakult tulajdonságaként van jelen.⁵ Ezek a szélsőséges jellemvonások legtöbb esetben már gyermek-, illetve serdülőkorban is megmutatkozhatnak, ugyanakkor a személyiségzavar megállapítása csupán a 18. betöltött életév után lehetséges.⁶

Általánosságban a személyiségzavarok jellemzőjeként említhető, hogy az egyén önmagához való viszonya ugyanolyan diszharmonikus jegyeket mutat, mint társaihoz való viszonyulása, nehézkes a szociális beilleszkedése, problémák jelentkezhetnek mind a munkahelyén, mind a magánéletében, illetve sok esetben empátia hiánya is fellelhető, továbbá saját magatartására sincsen megfelelő belátása.⁷

2.3 A pszichopátiás személyiségzavar

A pszichopátia fogalma, kutatása a múlt század elején kezdett elterjedni.⁸ Eredetileg antiszociális személyiségjegyekre vonatkoztatták, és jellemzői közé sorolták például, hogy nem tanul, nem szeret és nem szenved, melyek ma is fellelhetőek a főbb jellemvonások között.⁹

³ Semmelweis Egyetem – A személyiségzavarok 2015

⁴ Paul Babiak, Robert D. Hare – Pszichopáták Öltönyben Pszichopáták öltönyben - Az üzleti világ lelkiismeretlen ragadozói 2022, Scolar Kiadó, 32.o

⁵ Semmelweis Egyetem 2015

⁶ I. m.

⁷ I. m.

⁸ I. m.

⁹ I. m.

Jelentős ugyanakkor, hogy a pszichopátiás és az antiszociális személyiségzavar nem vehető egynek, hisz két különálló személyiségzavarról van szó. Tény, hogy a két személyiségzavar sok mindenben fedí egymást, például az antiszociális jellemvonásoknál is helyet kapott az impulzivitás és a bűntudat teljesen hiánya.

Továbbá legtöbbször a mindennapokban nem megfelelően használjuk magát az antiszociális szót sem. Míg az antiszociális a személyiségzavarral rendelkező egyénre utal, addig az aszociális hordozza azt a jelentést, mely a visszahúzó, társaságkerülő embereket jellemzi.¹⁰

2.4 Primer és szekunder pszichopata

A *primer pszichopáták* nagy része genetikailag örökölt komponensek miatt rendelkeznek a személyiségzavarral, melyben az agy felépítését is a felmenőktől tovább vitt gének alakítják. Itt is kimutatható az amygdala és a prefrontális kéregnél tapasztalható elváltozások, melyek már nagy részt születésüktől fogva megtalálhatóak agyukban. Előfordulhat, hogy külső tényezők is ráerősítenek a tünetekre, például a gyerekkorban tapasztalt érzelmi elhanyagolás vagy bántalmazás, ám nem ez a fő kiváltó tényező esetükben.

Míg a *szekunder pszichopáták* esetében a környezeti hatások játszanak jelentős szerepet a pszichopátia kialakulásában, melyek általában negatív, traumatikus élmények hatására jelennek meg. Jellemzi őket a magas érzelmi labilitás, impulzivitás, szorongás, negatív érzelmek erős, intenzív megélése legyen az düh vagy frusztráció. Az ebbe a csoportba tartozó egyének sok belső konfliktust élhetnek meg, illetve önpusztító viselkedésre hajlamosak. A szociopátákkal és a primer csoportba tartozókkal szemben ők rendelkeznek érzelmi empátiával. A másodlagos pszichopáták könnyen megtévesztőek lehetnek, mivel viselkedési mintájuk nagy átfedést mutat a borderline személyiségzavarral rendelkező emberekkel.¹¹

2.5 A pszichopáták jelleme

Meglepő a tény, hogy életünk során már számos pszichopata mellett sétálhattunk el az utcán, vagy akár kapcsolatba is kerülhattünk velük, mit sem sejtve kik is ők valójában a felszín alatt. Felületesebb ismeretség mellett minden bizonnyal lebilincselő személyiségnek tartanánk őket, vagy éppen vicces, megfogó, nyitott, karizmatikus embereknek¹². Ugyanakkor sokkal

¹⁰ Értelmező Kéziszótár

¹¹ Videó - Primer pszichopata, szekunder pszichopata, szociopata (2024. 08. 15)

¹² James Fallon – A Pszichopátia Belülről Park Könyvkiadó, 2024, 14.o

inkább jellemző rájuk a kegyetlenség, érzéketlenség, sekélyesség, felületes érzelmi megnyilvánulás¹³.

Hervey Cleckley The Mask of Sanity (1941) című könyvében 16 tulajdonság alapján definiálja a pszichopáták személyiségjegyeit. Ezek az alábbi jellemvonások:

1. Felületes báj és jó intellektus.
2. Téveszmék, vagy más irracionális gondolkodásra utaló jelek hiánya.
3. Idegesség, neurotikus tünetek hiánya.
4. Megbízhatatlanság.
5. Szavahihetőség, őszinteség hiánya.
6. Büntudat, szégyen érzésére képtelenség.
7. Nem megfelelően motivált antiszociális viselkedés.
8. Rossz ítélőképesség, a hibákból való tanulásra való képtelenség.
9. Patológiás énközpontúság, szeretetérzésre való képtelenség.
10. Az érzelmi válaszok általános szegényessége.
11. A belátás specifikus hiánya.
12. Az interperszonális kapcsolatok irányába mutatott érzékenység hiánya.
13. Szokatlan, visszataszító viselkedés alkohol hatása alatt, néha anélkül is.
14. Öngyilkossággal való fenyegetőzés, melyet ritkán valósít meg.
15. Személytelen, közönséges, integrálatlan nemi élet.
16. Bármilyen életterv követésére való képtelenség.¹⁴

A 16 kritérium alapján számos vizsgálatot folytattak az évek alatt, ugyanakkor sokszor nem voltak kellően helytállóak, mivel számos általános jellemvonás is szerepelt közöttük. Így a későbbiekben, Hare 1980-ban kidolgozta a Psychopathy Checklistet (PCL), mely börtönökben lévő pszichopáták vizsgálata alapján 22 kritériumot tartalmazott.¹⁵ Ezek között számos olyan Cleckley által megjelölt tulajdonság is megtalálható volt továbbra is, mint a büntudat hiánya, az érzelmi sivárság, vagy a felületes báj. Ugyanakkor emellett specifikusabb jellemvonások is felkerültek a listára, ilyen volt például a manipulativitás¹⁶ is, mely napjainkban már egy elsődleges gondolat, ha meghalljuk a pszichopata szót.

A PCL listát mai napig számos alkalommal használják.

¹³ Porpácz J. - „Nem képes a szeretet érzésének megélésére” – A pszichopátia, és ami mögötte van (2024. 08. 15.)

¹⁴ A Pszichopátia Elméletei - Körmendi Attila – Széklenár Péter Debreceni Egyetem, Pszichológiai Intézet

¹⁵ I. m.

¹⁶ I. m.

2.6 PCL-R lista és változatai

A PCL-R (Psychopathy Checklist-Revised) a pszichopátiás személyiségjegyek szűrésére kifejlesztett lista, melynek megalkotója Robert D. Hare.¹⁷ Ezt az eljárást csakis képezített és tapasztalt pszichológusok és pszichiáterek alkalmazhatják, annak függvényében, hogy minden előírást etikai és szakmai területen is pontosan be kell tartaniuk.¹⁸

Az eljárás menete a PCL-R lista esetén, hogy a képzett szakemberek a már meglévő adatok alapján, illetve az alannal folytatott interjú után összevetik a listán szereplő tulajdonságokat, majd ezek alapján eldöntik mennyire lehet jellemző az az egyénre.¹⁹ 0-2 pont között terjedő sávon pontozzák az adott tulajdonságot, ahol a 0 = nem jellemző, illetve a 2 = egyértelműen jellemzőt jelent. A végén az összesített pontszámok alapján tudják eldönteni a személyről, hogy mennyire felel meg a pszichopátiáról felállított kórképnek.²⁰

PCL: SV – A szűrőlista

Míg a PCL-R a pszichopátiás ellenőrző lista, addig a PCL: SV a szűrőlista verziónak felel meg. A lista ezen fajtája inkább állja meg a helyét közösségekben és munkahelyeken.²¹ A PCL: SV rövidebb, de a pontszámítás ugyanúgy működik. Ugyanakkor míg az ellenőrző listán 30 ponttól nyilvánítható valaki pszichopátának a 40-ből, addig az SV listán 18-tól felel meg ugyanennek a diagnózisnak a 24-ből a vizsgált illető.²² A legtöbb ember esetében a pontszámok mindkét lista esetében középtájt, az alsó végletekben helyezkednek el.²³

PCL: YV – Fiatakorúak listája

A harmadik lista felel meg a fiatakorúak esetén alkalmazandó listának. Alapvetően a táblázat első oszlopával sok helyen egyezést mutat.

Fontos, hogy a PCL-R és a PCL: YV listák utolsó két pontjait csak bűnelkövetők esetében alkalmazzák.

A táblázat²⁴ Hare által felállított 4 fő tényezőt vizsgál:

- Interperszonális tényező (hogyan jelennek mások előtt)
- Affektív tényező (milyen érzelmeik vannak)

¹⁷ Babiak, D. Hare – Pszichopáták Öltönyben 40.o

¹⁸ I. m. 40.o

¹⁹ I. m. 40.o

²⁰ I. m. 40.o

²¹ I. m. 41.o

²² I. m. 41.o

²³ I. m. 41.o

²⁴ I. m. 41.o

- Életviteli tényező (hogyan élnek a társadalomban)
- Antiszociális tényező (mennyire jellemzi őket az antiszociális hajlam)²⁵

PCL-R	PCL: SV	PCL: YV
Interperszonális • Felületes, megnyerő báj • Önmaga értékeségének grandiózus érzete • Kóros hazudozás • Szélhámos/manipulatív	Interperszonális • Felszínesség • Nagyzolás • Hazudozás	Interperszonális • Benyomáskezelés • Felületes, megnyerő báj • Kóros hazudozás • Mások manipulálása saját céljai érdekében
Affektív • Büntudat és lelkiismeret hiánya • Felületes érzelmek • Hidegség/empátiahiány • Saját tettekért való felelősség hiánya	Affektív • Büntudat hiánya • Empátia hiánya • Felelősségérzet hiánya	Affektív • Büntudat hiánya • Saját tettekért való felelősség hiánya • Hidegség/empátiahiány • Felületes érzelmek
Életviteli • Stimulációkra való érzékenység/hajlam az unalomra • Parazita életstílus • Realisztikus, hosszú távú tervek hiánya • Impulzivitás • Felelőtlenység	Életviteli • Impulzivitás • Célok hiánya • Felelőtlenység	Életviteli • Stimuláció hajszoalása • Parazita hajlam • Tervek hiánya • Impulzivitás • Felelőtlenység
Antiszociális • Gyenge viselkedés kontroll	Antiszociális	Antiszociális • Gyenge dühkezelés

²⁵ Babiak, D. Hare 41.o

• Korai viselkedési problémák • Fiatalkori bűnelkövetés • A feltételes szabadon bocsátás visszavonása • Kriminális sokrétűség (Az utolsó két elemet csak elítéltek esetén vizsgálják.)	• Gyenge viselkedéss kontroll • Kamaszkori antiszociális viselkedés • Felnőttkori antiszociális viselkedés	• Korai viselkedési problémák • Súlyos bűnelkövetés • A feltételes szabadon bocsátás megszegése • Kriminális sokrétűség (Az utolsó két elemet csak elítéltek esetén vizsgálják.)
--	--	--

Táblázat 1.: Paul Babiak, Robert D. Hare – *Pszichopáták Öltönyben* 42. oldal

2.7 A pszichopáták agyi felépítése

Kijelenthetjük, hogy a pszichopátiás személyiségzavarral rendelkező emberek agyi felépítése jócskán eltér az olyan emberektől, akiknél nem mutatható ki a személyiségzavar. A limbikus rendszer egyik fő része az amygdala, mely főként az érzelmek feldolgozásáért felelős az agyban. Továbbá emberi kapcsolatainkban is jelentős szerepet játszik. Összeköttetésben áll a prefrontális kéreggel, mely magyarázatot adhat arra, hogy a személyiségzavarral rendelkező emberek agyába miért ez a két terület a legeltérőbb az „átlagoshoz” képest.²⁶

A prefrontális kéreg felelős agyunkban a tervezésért, döntéshozásért, információk egységberendezéséért, cselekvések felsőbb szintű irányításáért.²⁷

A *The Journal of Neuroscience* folyóiratban publikáltak a Wisconsin-Madison-i Egyetem kutatói egy tanulmányt 2011-ben, melyben a kutatás idejére 20 foglyot vontak be, kiket biztosan diagnosztizáltak már a személyiségzavarral, továbbá 20 olyan foglyot, akik ugyan bűncselekményt elkövettek, de a személyiségzavar nem volt náluk kimutatható.²⁸

Az egyetem kutatói számos, ebben a témában közölt publikációt vettek alapul, ezek között szerepelt Hare is, aki megalkotta a PCL listát is.

A pszichopátia maga egy többdimenziós klinikai kórkép, mely több szempontot foglal magába, és nem csak egy tünetre korlátozódik²⁹. Ilyen ez esetben az interperszonális,

²⁶ Széplaki Viktória – Amygdala (2024.08.22.)

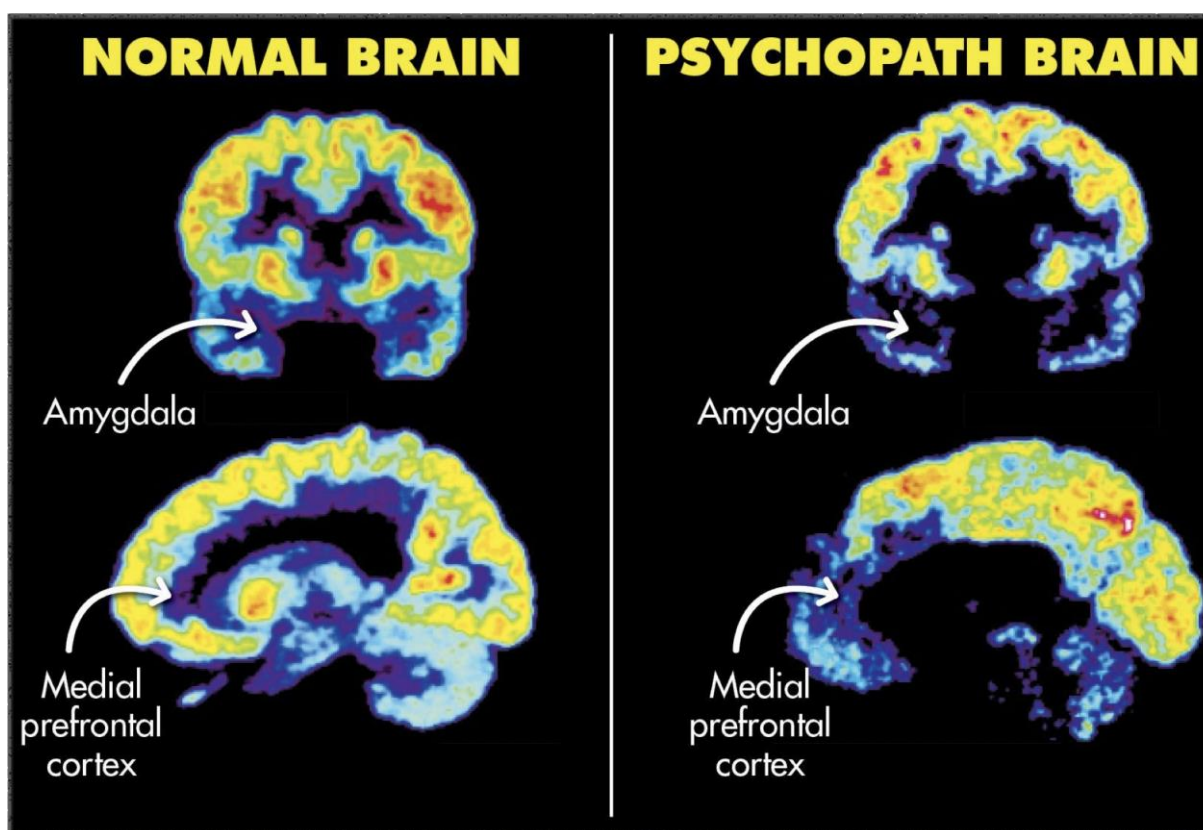
²⁷ Széplaki Viktória - Prefrontális kéreg: tudatosságunk főhadiszállása (2024.08.22.)

²⁸ The Journal of Neuroscience (2024.08.22.)

²⁹ Miglin, Rodriguez, Bounoua, Sadeh - A multidimensional examination of psychopathy traits and gray matter volume in adults (2024.08.22.)

antiszociális, érzelmi viselkedésminta, melyet a kórkép felállításához vizsgálnak a legtöbb esetben.³⁰

A Wisconsin-Madison-i Egyetem kutatása során diffúziós tenzoros képalkotás (mágneses rezonancia képalkotó MRI) segítségével kimutatták, hogy a pszichopátia a jobb oldali horogpálya (uncinate fasciculus) szerkezeti integritásának csökkenésével jár, amely a prefrontális kéreg (vmPFC) és az elülső temporális lebeny közötti elsődleges fehérállományi kapcsolat. Továbbá a funkcionális mágneses rezonancia képalkotással kimutatták³¹, hogy a pszichopátia a vmPFC és az amygdala, valamint a vmPFC és a mediális parietális kéreg közötti csökkent funkcionális kapcsolattal jár³². Összességében ezek az adatok arról számolnak be, hogy a csökkent vmPFC-kapcsoltsága pszichopátia jellegzetes neurobiológiai jellemzője. A pszichopátia rendszerszintű neurobiológiai modelljei elsősorban a limbikus és paralimbikus struktúrákra összpontosítottak, amelyek az érzelmek és a szociális viselkedés szabályozásában vesznek részt, különösen az amygdalára és a ventromediális prefrontális kéregre.³³

³⁰James Fallon – A Pszichopátia Belülről 31.o

³¹ Motzkin, Newman, Kiehl, Koenigs – Reduced Prefrontal Connectivity in Psychopathy, The Journal of Neuroscience 2011 (2024. 08. 22.)

³² I. m. (2024.08.22.)

³³ I. m. (2024.08.23.)

A kutatás résztvevői

A résztvevők felnőtt férfi rabok voltak, akik egy wisconsini közepes biztonsággal ellátott büntetés-végrehajtási intézetből kerültek ki: Különböző kritériumoknak kellett megfelelniük, mint például, hogy ne legyenek idősebbek, mint 45 évesek, az IQ szintjük haladja meg a 70-et, nem volt pszichózis vagy bipoláris zavar a kórtörténetükben, és jelenleg nem szedtek pszichotróp gyógyszert.

A pszichopátiát a Psychopathy Checklist-Revised (PCL-R) segítségével vizsgálták. A PCL-R értékelés egy 60-90 perces tájékoztató interjúból és az akták áttekintéséből állt, amely alapján 20, a pszichopátiával kapcsolatos elemet pontoztak. 0, 1 vagy 2 pontot kaptak a résztvevők, attól függően, hogy az egyes tulajdonságok milyen mértékben jellemzik őket.

A PCL-R értékelés megbízhatóságát és érvényességét jelentős szakirodalom támasztja alá a bebörtönzött elkövetők esetében. Az értékelők közötti megbízhatóság felmérése érdekében egy második értékelő, aki jelen volt az interjún, független PCL-R értékeléseket adott nyolc elítéltnak. Az osztályon belüli korrelációs együttható 0,85 volt; a PCL-R 1. és 2. faktorának pontszámait a PCL-R kézikönyvben leírt eljárások szerint számították ki.

Résztvevők eredményei

A résztvevőket pszichopátának minősítették, ha a PCL-R pontszámuk 30 vagy magasabb volt, és nem pszichopátának, ha 20 vagy alacsonyabb. Az ilyen pontszámok egyértelműen megkülönböztethetők a pszichopátia magas és alacsony szintjei között, de kizárják a képi adatok és a PCL-R faktor- és faktorpontszámok közötti korrelációkat. A pszichopata altípusokat azonosító korábbi tanulmányok konvencióit követve a pszichopátákat a Welsh Anxiety Scale (WAS) pontszámai alapján, és az eloszlásuk mediánja alapján osztották őket alcsoportokba. Így a kutatásban az alacsony szorongásos pszichopátiát úgy állapították meg, hogy a PCL-R pontszám 30 vagy nagyobb, a WAS pontszám pedig 13 vagy kevesebb, míg a nagy szorongásos pszichopátia esetében úgy határozták meg, hogy a PCL-R pontszám 30 vagy annál nagyobb, és a WAS pontszám 14 vagy nagyobb.³⁵

A Welsh Anxiety Scale egy olyan skála melyet a szorongás és a negatív affektivitás értékelésére is használnak. A skálát alkotó 39 igaz-hamis tétel az MMPI személyiség leltárból származik, és öt szorongással kapcsolatos tünetet mér, köztük az alacsony mentális

³⁴ Psychopaths' Brain Show Differences in Structure and Function, School of Medicine and Public Health 2017 (2024.08.23.)

³⁵ The Journal of Neuroscience (2024.08.23.)

hatékonyt, a negatív érzelmi tónust, az interperszonális ingerlékenységet, a skizoid mentalitást, a pesszimizmust és az energiavesztést.³⁶

2.8 Klasszifikációs rendszerek

A fentiekben már esett szó az egyik legkiemelkedőbb tesztől, a PCL-R-ről, mely segíti a szakembereket abban, hogy a pszichopátiás betegeket/elkövetőket/elítélteket minél könnyebben diagnosztizálhassák. Emellett számos más rendszer is teret kapott az évek folyamán, melyeknek szintén célja és feladat a diagnózis gyorsabb, hatékonyabb felállítása.

A klasszifikációs rendszerek a pszichiátria területén a mentális zavarok diagnosztizálására és osztályozására kifejlesztett szisztémák. Egyértelmű kritériumokat és irányelveket biztosítanak az orvosok és a pszichológusok számára. Legfontosabb funkciójuk, hogy a diagnózis és a kutatás menetét gyorsítsák, és azok menetét elősegítsék.³⁷

2.9 BNO

A BNO (ICD – The International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems) a betegségek nemzetközi osztályozására szolgáló kódrendszer rövidítése. Hazánkban a 9/1993 NM³⁸ rendelet hatályba lépése óta használják, ugyanakkor az alapjául szolgáló elődjét (Bertillon-féle osztályzás) már jóval korábban, 1893-ban kezdték használni. Később az Igazságügyi Világszervezet (WHO) felügyelete alatt kidolgoztak egy korszerűbb, pontosabb osztályozást, melyet az újabb betegségek, személyiségzavarok megjelenése tett indokolttá. Mára már a 11. kiadása használatos, melyet 2022. január 1-jétől alkalmaznak a tagállamok szerte Európában.

A kódrendszerben a kódok négykarakteresek, ebből az első karakter betű, majd ezt követi két szám. Ez a három karakter jelenti a nemzetközi statisztikában használt betegségkategóriákat, és a negyedik karakter bontja a nagy egységet egy kisebb, pontosabb besorolásra. Magyarország vonatkozásában megjelennek az 5 karakter hosszú kódtörzsek is, mely az alapvető 4 karakteres formátumtól olykor eltérő megjelenéssel szerepel feltüntetve.

³⁶ Addiction Research Center – WAI (2024.08.23.)

³⁷ Csenki Laura Phd – Diagnosztikai Rendszerek a Pszichiátriában És A Pszichológiában (2024.12.12.)

³⁸ 9/1993. (IV. 2.) NM rendelet az egészségügyi szakellátás társadalombiztosítási finanszírozásának egyes kérdéseiről (2024.12.11)

Maga a kódrendszer hierarchizált, ugyanakkor nem tükröződnek vissza sok esetben a magasabb egységek, vagyis a kódrendszer elsődleges használata a tájékozódást és az adatok statisztikai aggregációját szolgálják.³⁹

A hierarchia legfelső szintjét 21 főcsoport építi fel, ezek további blokkokra oszlanak, melyek tartalmazzák a további három karakteres formátumot.

Példának említeném a mentális és viselkedészavarok besorolását, mely a BNO kódok alapján az alábbi formátumban jelenik meg: 5. főcsoport, BNO-10-05 – Mentális és viselkedészavarok, BNO kód – F00 – F99⁴⁰ (F00 – organikus és szimptomás mentális zavarok, F99 – nem meghatározott mentális zavar).⁴¹

2.10 DSM-V

A dolgozatomban a későbbiekben említésre kerül a DSM-IV rendszer, mely a DSM-V elődje. A DSM-V, vagyis a Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition, az Amerikai Pszichiátriai Társaság (ÁPT) által kidolgozott legfrissebb kézikönyv, mely elődjét, a DSM-IV-et 2013-ban váltotta fel. Ez a változat jelentős változtatásokon ment át a korábbi verzióhoz képest.⁴²

Ilyen változás volt például az, hogy míg a DSM-IV öt tengelyre osztotta fel a diagnosztikai struktúrát, addig ez a verzió egy egyszerűsített, egyetlen dimenziós megoldást használ, mely figyelembe veszi a mentális zavarokat és azok szomatikus összefüggéseit. Ez a gyakorlatban úgy jelenik meg, hogy a DSM-IV I-III tengelye a DSM-V rendszerben a diagnózisnak felel meg, a IV. tengely a BNO-10 Z kódjainak és az V. tengely pedig a WHODAS (WHO Disability Assessment Schedule).⁴³

Emellett kiemelt figyelmet fordít a kulturális környezet szerepére, amely nagy segítséget nyújt abban, hogy a mentális zavarokat könnyebben megérthessük, illetve a szakemberek a diagnózist könnyebben fel tudják állítani.⁴⁴

Ugyanakkor az új rendszer számos kritikát kapott, hiába volt jelentős fejlődés a DSM-IV rendszeréhez képest. Számos szakember úgy véli, hogy a diagnosztikai kritériumok túl

³⁹ WHO releases new International Classification of Diseases (ICD 11), WHO (2024.12.11.)

⁴⁰ BNO-10: A betegségek és az egészséggel kapcsolatos problémák nemzetközi statisztikai osztályozása (10. revízió). Budapest, Népjóléti Minisztérium (1995)

⁴¹ Dr. Felleginé Takács Anna - Diagnosztikai Rendszerek A Pszichiátriában És A Pszichopatológiában, SE ÁOK Klinikai Pszichológiai Tanszék (2024.12.12.)

⁴² I.m.

⁴³ Csenki Laura Phd – Diagnosztikai Rendszerek a Pszichiátriában És A Pszichológiában (2024.12.12.)

⁴⁴ American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th ed.). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.

általánosíthatóak lehetnek a személyre nézve, így esetekben túldiagnosztizálhatják a „beteget”. Illetve a kulturális háttér, és a környezeti hatások fontossága máig vitatott téma, akárcsak egyes zavarok klinikai meghatározása.⁴⁵

A BNO használata és kifejlesztése európai gyökerekkel rendelkezik, míg a DSM rendszerek az Egyesült Államokban láttak napvilágot, illetve kapnak nagyobb teret, ugyanakkor a DSM rendszer világszerte is elterjedt.

3 Fejezet

3.1 Pszichopáták a kultúrában, társadalomban, jogban, híres pszichopáták

Rengeteg filmet, sorozatot, zenét láthattunk, hallhattunk már, amelyekben szerepet kapnak a pszichopáták. Ez lehet az élettörténük feldolgozása, vagy akár a kreátor sötét elméjének szüleménye is megteremtheti ezeket a történeteket.

Kulturális ábrázolásuk a legtöbb esetben igen megosztó lehet, míg egyesek félnek tőlük, és kerülnek az ezzel kapcsolatos alkotásokat, addig mások egyenesen rajonganak ezekért a művekért, vagy akár még a rajongásuk átfordulhat „szerelembe”, de főként mérgező, túlzott rajongásba is az elkövetők iránt.

Emellett a világ már mindenre is sokszor ráhúzza a pszichopata jelzőt, csak, hogy példát is említsek, már számos cikk született a témában arról, hogy mely csillagjegyek tartoznak a top 6 pszichopata jegy közé, vagy éppen az mondja meg rólunk, hogy pszichopáták vagyunk, hogy milyen színű, márkájú autót vezetünk. Egyes felmérések szerint a legtöbb pszichopata szűz csillagjegyű volt, és ha piros az autónk, akkor hajlamosak vagyunk impulzív indulatok kimutatására.

3.2 Tévhitek

Számos tévhit kering a pszichopátákról és magáról a pszichopátiáról is, melyeket főként a média terjesztett el. A filmek, sorozatok világa legtöbb esetben a pszichopátákat gyilkosoknak, hidegvérű ragadozóknak állítja be, akik ördögi ravaszsággal követik el a szörnyűbbnél szörnyűbb tetteiket. Röviden a megtestesült gonosz megszemélyesítői. Holott ez a valóságot nem fedi teljesen. A legtöbb kutatás és statisztika alapján nem minden pszichopata

⁴⁵ American Psychiatric Association – DSM-5 Facts Sheet (2024.12.13.)

lesz bűnelkövető, vagy éppen vérengző gyilkos, ugyanakkor a személyiségzavarral rendelkezők esetében nagyon valószínűséggel fordulnak elő az ilyen törvénybeütköző megmozdulások.

Emellett tévhitként emelném még ki például, hogy csak született pszichopáták vannak⁴⁶, miközben a legtöbbjük külső környezeti tényezők hatására válik azzá. A fentiekben már említettem, hogy a pszichopátáknak is két csoportja van, melyben a szekunder pszichopátiával rendelkezők nem genetikai tényezők hatására lesznek a személyiségzavar hordozói. Fontos, hogy a kisgyermekkorban ért behatásokat miként tudja feldolgozni a gyermek, és a milyen mértékben éri őt a negatív tapasztalat.

3.3 Híres történelmi alakok és befolyásuk a pszichopata kép alakulásában

Adolf Hitler

A világszerte ismert történelmi karakter sem maradhat ki a felsorolásból, hisz tettei felülmúlják önmagát, és feltehetően örökre horror társul a nevéhez. Az elutasított művészlélek, aki egy bántalmazó, alkoholista apával nőtt fel, és később az egész világot szörnyű gyötrelmek sorába hajszolta.

Hitler számos mentális betegségben szenvedett, melyek hozzájárultak a megnyilvánuló brutalitásához. A pszichopátiás személyiségzavar vonásainak erős megnyilvánulás mellett fellelhetőek voltak nála a paranoid skizofrénia és a nárcisztikus személyiségvonásai is egyaránt.⁴⁷

Többen is próbálták Hitler személyiségét diagnosztizálni, rájönni miből fakadtak szörnyű tettei. Az elsők között említhető *Carl Jung* 1939-ben, aki Berlinben találkozott Hitlerrel Mussolini társaságában. Jung embertelen, nemtelennek írta le, akit egyetlen cél vezérel, hogy felállíthassa a Harmadik Birodalmat. Emellett Jung úgy vélte, hogy ez a törekvés abból is fakad, hogy Hitler kompenzálni szeretné a németeknek a történelem során elszenvedett szörnyűségeket.⁴⁸

Fromm(1973) folytatta a pszichoanalitikus perspektívát és Hitlert aszexuális, nekrofil személyiségnek és (rosszindulatú) agresszornak írta le. Fromm úgy vélte, hogy Hitler „anális”, nem funkcionális személyiséggel rendelkezett, ami intenzív nárcizmushoz, pusztításhoz és mások iránti mélységes közömbösséghez vezetett. Fromm szerint ezek a pszichológiai tendenciák a pszichoszexuális fejlődés megoldatlan szakaszai miatt alakultak ki a korai gyermekkorban, de a traumatikus életesemények, például az apjával való kapcsolata

⁴⁶ Julia Shaw Ph.D. - What We Get Wrong About Psychopaths (2024.10.20.)

⁴⁷Hyland, Boduszek, Kielkiewicz - A Psycho--Historical Analysis of Adolf Hitler: The Role of Personality, Psychopathology, and Development, Psychology & Society, 2011, Vol. 4 (2), 58 - 63, 59.o

⁴⁸ I. m. 59.o

nagymértékben felerősítették őket. Fromm azzal érvelt, hogy Hitler nem lehetett tudatában személyiséghibáinak, ezért több tekintélyt - tanárait, apját és a társadalmat -hibáztatott. Fromm érvelésének középpontjában az áll, hogy Hitler képtelen volt sikeresen feloldani Oidipusz-komplexusát. Fromm úgy vélte, hogy Hitler vérfertőző oedipuszi vágyai és az anyja iránti érzelmei átragadtak a szülőhazájára, míg a szeretetre képtelen apja kiirtására irányuló tudattalan vágya kollektíven átragadt a zsidókra.⁴⁹

Hitler *Mein Kampf* című írásában szüleiről írt sorokkal is találkozunk. „*Apám kötelességtudó köztisztviselő volt, anyám minden lényét odaadta, hogy a háztartást, és mindenekelőtt nekünk, gyermekeknek szentelje az örök, szerető gondoskodását.*” Bár ez a kép csupán egy kreált, elképzelt valóság volt, a *Mein Kampf*-hoz hasonlóan.⁵⁰

Édesanyja iránt erős szeretetet érzett, ugyanakkor édesapjáról már így nyilatkozott titkárnőjének: „*Nem szerettem az apámat, de annál jobban félttem tőle. Dührohamai voltak, és azonnal fizikailag erőszakos lett. Szegény anyám mindig nagyon féltett.*”⁵¹ Édesapja nevelési stílusa egy nagyon merev, bántalmazó, feltétel nélküli engedelmességet elváró stílus volt, mely sokban hozzájárult Hitler későbbi személyiségéhez, hiszen a szekunder pszichopátia esetén a külső, gyermekkorban tapasztalt behatások sokban alakítják a fejlődését az agynak, és a pszichének.

Hitler valószínűleg poszttraumás stressz-zavarban (PTSD), pszichotikus gondolkodásban és paranoid- skizofréniában is szenvedett. Úgy tűnik, hogy a paranoid skizofrénia DSM-IV tünetprofilja rendkívül jól írja le Hitler személyiségvonásait. A DSM-IV olyan tüneteket sorol fel, mint egy üldöztetéssel vagy téveszmével való elfoglaltság, amelyek általában egyetlen koherens témára irányulnak. Ezenkívül a paranoid skizofrénia általában szorongással, haraggal, tartózkodósággal és konfrontációval társul. Ezen túlmenően, az üldöztető téveszmék és a harag érzésével kombinálva az egyéneket erőszakra hajlamosítják, míg az üldöztető témák hajlamossá tehetik az egyént az öngyilkos viselkedésre. A paranoid skizofréniában szenvedő egyének nagyon gyakran pártfogó és felsőbbrendű magatartást tanúsítanak az interperszonális helyzetekben.

A paranoid skizofrénia előfordulása nem zárja ki az egyént a mindennapi életben való sikeres működésből, mivel a DSM-IV azt jelzi, hogy a paranoiás skizofréniások kevés kognitív károsodást mutathatnak, és rendkívül jól tudnak működni önálló életvitelben és foglalkozási környezetben.

⁴⁹ I. m. 59.o

⁵⁰ I. m. 60.o

⁵¹ I. m. 60.o

A paranoid skizofrénia diagnózisának kulcsfontosságú jellemzője a téveszmék vagy hallucinációk előfordulása.⁵²

Emellett jelen voltak nála a PCL-R teszteken szereplő kritériumkövetelmények, mint például az empátia és bűntudat hiánya, téveszmék vagy más irracionális gondolkodásra utaló jelek, illetve a manipuláció tökéletes elsajátított képessége.

DSM-IV (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth Edition)

A pszichés zavarok diagnosztikai kézikönyve, amelyet az *Amerikai Pszichiátriai Társaság* adott ki 1994-ben. A pszichiátriai zavarok osztályozását tartalmazza és a zavarok diagnosztizálására szolgál. A DSM-IV öt fő tengelyre (dimenzióra) épül, amelyek széleskörű betekintést nyújtanak a páciensek pszichés és környezeti állapotára:

I. tengely: Klinikai rendellenességek, mint például depresszió, szorongás, skizofrénia.

II. tengely: Személyiségzavarok és értelmi fogyatékoságok, mint például borderline személyiségzavar, narcisztikus személyiségzavar.

III. tengely: Orvosi állapotok, amelyek befolyásolhatják a pszichés állapotot, például krónikus betegségek.

IV. tengely: Pszichoszociális és környezeti problémák, például munkanélküliség, családi konfliktusok.

V. tengely: Globális funkcionális szint (Global Assessment of Functioning, GAF), amely egy 0-100 közötti skálán értékeli a páciens általános működőképességét.⁵³

A DSM-IV alapvetően meghatározta a pszichiátriai diagnózisok nemzetközi standardjait, de mára már a DSM-5 váltotta fel,⁵⁴ ugyanakkor a DSM-IV továbbra is nagy hatással van a mentális zavarok kutatására és kezelésére.⁵⁵

(Mára már a DSM-V rendszer van használatban.)

Társadalmi jelentősége

Hitler szélsőséges politikai ideológiáját és hidegvérű elszántságát sokan pszichopátiás vonásokkal bírónak tartották. Az emberi szenvedés teljes semmibe vétele és az a képessége, hogy manipulatív és embertelen döntéseket tudott hozni nagy hatékonysággal, azt eredményezte, hogy gyakran a pszichopáták példájaként emlegették.

⁵² I. m. 61.o

⁵³ Klasszifikáció, noológia a pszichiátriában - PTE ÁOK Pszichiátriai Klinika Pécs

⁵⁴ Shaffer D. - A participant's observations: preparing DSM-IV 325-329.o

⁵⁵ Pszichiátriai zavarok osztályozása és differenciáldiagnosztikája - Szekeres György PhD

Ezek a viselkedésbeli jellemzők sokakat arra késztettek, hogy pszichopátának tekintsék, annak ellenére, hogy nem állítottak fel hivatalos pszichiátriai diagnózist, csupán elemzések születtek róla.⁵⁶

Hitler alakja segített abban, hogy a pszichopátia fogalmát a szélsőséges politikai brutalitással és az emberi élet iránti közömbösséggel hozzák kapcsolatba. A modern pszichológiai és kriminológiai elemzésekben gyakran használják a hatalommal való visszaélés és a tömeges atrocitások pszichológiai elemzésének példájaként.⁵⁷

Báthory Erzsébet

Nevéhez rengeteg feltételezés fűződik, hisz a legenda, ami körbe lengi nem éppen a legkecsegtetőbb. Báthory Erzsébet, avagy a „vérgrófnő” rengeteg szörnyű gyilkosságot tudhat a háta mögött, melyektől a neve halhatatlan lett.

Báthoryt szörnyű bűntettekkel vádolták szolgák és kiskorú nemesasszonyok ellen, akik képzés és oktatás céljából érkeztek hozzá. A legtöbb állítólagos támadásra és gyilkosságra azután került sor, hogy 1604-ben megözvegyült.

Báthory néhány áldozatát mézzel borította be, és kint hagyta, hogy a rovarok megegyék a holttesteket. Az év hidegebb szakaszaiban a fiatal nőket meztelenre vetkőztette, és halálos jeges fürdőkbe kényszerítette őket. A grófnő olykor úgy kínozza a lányokat, hogy tűt szúrt az ujjaikba, orrukát vagy ajkukat átvágta, vagy csalánnal korbácsolta őket. Megharapta az áldozatai vállát és mellét, valamint megégette a lányok húsát, beleértve a nemi szerveiket is. Báthory támadásainak intim természete szexuális indíttatásra utalhat, bár nem lehet biztosan tudni, mi kényszerítette őt az elkövetésre.⁵⁸

Báthory ábrázolásai gyakran említik, hogy szűz áldozatainak vérében fürdött, hogy visszaszerezze áhított fiatalságát. Ezt a híresztelést azonban vele egykorú írárok nem támasztják alá, csupán 100 évvel halála után kezdték el ezt említeni különböző fennmaradt iratokban.⁵⁹

A Báthory elleni bizonyítékoknak vannak hézagos megközelítései: 289 tanúvallomásból több mint 250-en vagy hallomásból, vagy semmilyen információval nem szolgáltak. A tanúvallomás, amely szerint Báthory feltehetően 300 áldozatot halmozott fel, egy másodkézből származó beszámoló volt arról, amit egy bírósági tisztviselő fedezett fel – de az a tisztviselő, aki állítólag rendelkezett ezzel az információval, nem vallott végül. A Báthory ellen felszólaló

⁵⁶ The Barnes Review: A Journal of Nationalist Thought & History (2024.08.27.)

⁵⁷ Hyland, Boduszek, Kielkiewicz 62.o

⁵⁸ Clark, Whitbourne – Was Countess Elizabeth Bathory the World’s Most Profilic Serial Killer?, HowStuffWorks (2024.08.27.)

⁵⁹ Sarah Kettler – Elizabeth Bathory, Biography, 2023.10.03. (2024.08.27.)

tanúk közül sokan Thurzóhoz tartoztak, aki az egész nyomozást felügyelte. Az pedig, hogy Báthory szolgáit megkínózták, megbízhatatlanná teszi vallomásaikat.⁶⁰⁶¹

Természetes esetében is fennáll a megkérdőjelezhetőség a történet valóságosságának szempontjából, ugyanakkor korabeli írások alapján tudunk tájékozódni életéről.

Társadalmi jelentősége

*„Az embereknek szükségük van szimbólumokra, ikonokra és az életünket alakító drámai erők megszemélyesítésére, és akár büntudatosan, akár nem, izgatottak vagyunk azok túlzásaitól, akik túl messzire mennek” - mondja Thorne. „Rengeteg férfi ábrázolja a látványos gonoszsgot. De kevés nagyon ismert gonosz nőstény. Báthory hiányt pótol a horror ikonográfiájában”.*⁶²

Ha minden, amit Báthoryról állítottak, igaz, akkor minden bizonnyal megérdemli a történelem legtermékenyebb női sorozatgyilkosának hírnevét. Ezt a címet a Guinness World Records adományozta neki.⁶³

Ugyanakkor számolnunk kell azzal az eshetőséggel is, hogy az ellene felhozott vádak csupán spekulációk, és ördögi hazugságok voltak befolyásosságának csökkentése és hatalma eltörlése érdekében.

Viszont a legenda alapján ténylegesen kijelenthetjük, hogy az talán egyik legismertebb női sorozatgyilkos a történelemben, emellett hidegvérű, érzelemmentes és kegyetlen gyilkos képét testesíti meg, mely remekül párhuzamba hozható a mai értelmében vett pszichopata képpel is. Továbbá hozzájárult ahhoz, hogy a pszichopátiát ne csak férfiakra korlátozottan használják, hanem nőkkel is kapcsolatba hozzák.

Marquis de Sade (1740–1814):

Francia író, akinek neve a sadizmus fogalmához kapcsolódik. Műveiben gyakran szerepeltek erőszakos és perverz, szexista témák - amelyek a személyiségében, és tetteiben is visszatükröződtek - miatt élete nagy részét börtönben és elmeegógyintézetben töltötte. Könyvei mellett, tettei is kivívták a vélekedés megalapozottságát, hogy a pszichopátiás személyiségzavar több tünetével is rendelkezett a francia márk. Házassága alatt több prostituálttal folytatott viszonyt, akiket rendszeresen bántalmazott. *Rose Keller* fiatal örömlány volt az utolsó áldozata mielőtt bezárták volna a Pierre-Encise erődbe tetteiért. A lányt meghívta magához, megkötözte, majd szexuálisan bántalmazta. Szabadulása után többször került még

⁶⁰ I. m. (2024.08.27.)

⁶¹ The bloody legend of Hungary's serial killer countess, National Geographic 2022.10.21. (2024.08.27.)

⁶² I. m. (2024.08.27.)

⁶³ John Wilkes - Elizabeth Báthory: a 17th-century 'serial killer', History Extra 2023.08.21. (2024.08.27.)

börtönbe, mivel folytatta az addigi életét, tevékenységét, csupán más városokban.⁶⁴ Majd visszatért feleségéhez, aki az elmegyógyintézetben is gyakran látogatta, egészen addig, amíg a márki „bele nem őrült” saját gondolataiba, hogy a felesége el fogja hagyni, és szeretőt tart, mint ahogy ő is tette a házasságának első hónapjától kezdődően.

Legismertebb műve, a *"120 nap Szodomában"* című könyve, olyan extrém erőszakos és szexuálisan deviáns tartalmakat tartalmaz, hogy még korának társadalma is botrányosnak találta őket. De Sade-t először börtönbe zárták, de később, miután Napóleon hatalomra került, elmegyógyintézetbe került, mivel az akkori hatóságok szerint pszichés problémákkal küzdött.⁶⁵ A leghosszabb időt a Charenton elmegyógyintézetben töltötte, ahol 1803-tól haláláig, 1814-ig tartották fogva.⁶⁶

Társadalmi jelentősége

Sade márki irodalmi műveiben megjelenő szélsőséges erőszak és szexuális visszaélések lényegében a sadizmus és közvetve a pszichopátia fogalmának részévé váltak. Az elnevezés a pszichopátákra is jellemző sadista viselkedésre utal. Marquis de Sade munkássága és élete központi szerepet játszott a szexuális sadizmus és erőszak pszichopátákkal kapcsolatos képének kialakításában.⁶⁷ Történeteinek és saját viselkedésén keresztül részben ő volt felelős a pszichopata viselkedés nyilvánosságra hozataláért, amelyet általában a szexuális devianciával hoznak összefüggésbe.⁶⁸

4 Fejezet - Hübrisztofilia

4.1 Hübrisztofilia

Elsőként *Dr. John Money* definiálta, elmondása szerint hübrisztofilias az, akit szexuálisan csak az tud felhevült állapotba hozni, ha partnere mások által felháborítónak, elítélendőnek tartott erőszakos múlttal rendelkezik.⁶⁹

Maga a hübrisztofilia szó görög eredetű, a „*hubrizein*” és a „*philo*” szavakból tevődik össze. Előbbi azt jelenti, hogy „*erőszakot, merényletet elkövetni valaki ellen*”, míg utóbbi jelentése: *erős vonzalmat érezni valami vagy valaki iránt*.⁷⁰ A hübrisztofilia a parafiliák közé sorolandó,

⁶⁴ Maurice Nadeau – Marquis de Sade, Britannica 2024.09.17. (2024.09.28.)

⁶⁵ Tony Perrottet – Who Was the Marquis de Sade, Smithsonian Magazine 2015. 02. (2024.08.28.)

⁶⁶ Jason Farago – Who's afraid of the Marquis de Sade? BBC 2014.10.06. (2024.08.28.)

⁶⁷ I. m. (2024.08.28.)

⁶⁸ Alyce Mahon- Marquis de Sade: depraved monster or misunderstood genius? It's complicated, The Conversation 2020.09.24. (2024.08.28.)

⁶⁹ Tóth Ugyonka Krisztina – Hübrisztofilia – a vonzó gyilkos, Mindset Pszichológia 2020.02.01. (2024.08.28.)

⁷⁰ I.m. (2024.08.28.)

tehát egy szexuális deviancia, amely alatt a nem szokványos tárgyak, szituációk vagy személyek iránti szexuális vonzalmat értjük. A hübrisztofiliát másnéven *Bonnie és Clyde-szindrómaként is ismerhetjük*.⁷¹

Főként nők körében figyelhető meg a hübrisztofilia, mely esetében gyakorinak tekinthető, hogy a rajongáson túl valódi érzelmek kezdenek el kialakulni a szörnyű tetteket elkövető személy irányába.⁷²Ilyen esetekkel találkozhatunk Jeffrey Dahmer, Ted Bundy 3

A hübrisztofilia négy esetet foglal magába:

- 1) Nők, akik romantikus kapcsolatban állnak fogvatartottakkal.
- 2) Nők, akik a romantikus partnerükkel közösen követnek el bűncselekményt, vagy csak egyszerűen elősegítik azt.
- 3) Nők, akik szexuálisan vonzódnak erőszakos cselekedeteket elkövető férfiakhoz.
- 4) Nők, akik párkapcsolatot vagy szexuális viszonyt létesítenek sorozatos bűnelkövetőkhöz.⁷³

Ugyanakkor fontosnak tartom megjegyezni, hogy a hübrisztofilia sem nemhez kötött, csupán a kutatások adatai által nagyobb számban fordul elő nőknél, mint férfiaknál. Összefüggés mutatható ki az erőszakos, bántalmazó gyermekkori behatások és a parafília kialakulása között is. Azok a nők, akik bántalmazó környezetben nőttek fel, nagyobb eséllyel fognak hasonló tulajdonságokkal rendelkező partnereket keresni maguk mellé a későbbiekben is, így nagyobb eséllyel fognak vonzónak találni egy bűnözőt, vagy éppen egy sorozatgyilkost is.⁷⁴

Cooper és Gurian szerint azok a nők keresik az erőszakos férfiak közelségét, akik alacsony önbecsüléssel rendelkeznek, szociálisan izoláltak és alacsony szinten edukáltak. További kutatások szerint fontos szerepet játszhat a kialakulásban a gyermekkorban elszenvedett elutasítás és elhidegülés is.⁷⁵

A múlt tele van nők ezrei által imádott sorozatgyilkosokkal és bűnözőkkel, de a lista élén egyértelműen Jeffrey Dahmer áll, aki 17 fiút hagyott meghalni. Női csodálói nem haboztak Jeffrey bevallott homoszexualitásával kapcsolatban. Szerelmeslevelek és házassági ajánlatok ezreit kapta a börtönben. A szadista gyilkos 957 éves büntetéséből mindössze három évet ült le, miután más rabok megpróbálták megölni. Még ma is sok rajongói oldala van, az egyikükön

⁷¹ I. m. (2024.08.28.)

⁷² I. m. (2024.08.28.)

⁷³ I. m. (2024.08.28.)

⁷⁴ I. m. (2024.08.28.)

⁷⁵ I. m. (2024.08.28.)

egy nő így ír róla: „Imádom Jeffet, ha tudnék, visszamennék az időben, és vigyáznék rá, mert megértem és imádom.”⁷⁶

A legtöbb esetben ezek a szerelmek csupán a rácsok mögötti életet élik túl, mivel sok esetben a rajongó hölgyek nem gondolnak arra a lehetőségre, hogy szívük választott bűnözője kiszabadulhat, és ők akár már örök hűséget is fogadtak nekik. Ilyenkor tudatosul bennük, hogy ténylegesen egy elítélt feleségei, szeretői, aki innentől szabadlábban velük fogja élni életüket, legyen bármilyen szörnyű tett is, ami miatt büntetését töltötte.

5 Fejezet

5.1 Megoszlási arányok a társadalomban

A pszichopáták előfordulási arányai az élet különböző területein meglepően eltérőek. Nem csak a börtönpopuláció és a populáció közötti eltérések érdekesek, hanem már csak a nemek megoszlási aránya is a témában.⁷⁷

Egy nemrégiben készített tanulmány szerint 21 ország 46 kutatása alapján megállapítható, hogy a személyiségzavarok átlagos előfordulási gyakorisága megközelítőleg a népesség 8 százalékát teszik ki, amely a magasabb jövedelmű országok esetében magasabb, míg az alacsonyabb jövedelműekben alacsonyabb ennél. Volkert és munkatársai metaelemzésének eredményei azt mutatják, hogy a nyugati országokban a személyiségzavarok előfordulási aránya az átlagnépességen belül 12 százalék. A pszichopátia már ritkább zavar, nagyjából az átlagnépesség 1 százalékát érinti.⁷⁸

A börtönpopuláció esetén magasabb százalékban számolhatunk be a pszichopátiás személyiségzavarral rendelkezőkről, ugyanakkor az arányok megoszlóak lehetnek, mivel a kutatások alapjai eltérhetnek. Vannak, akik a klinikai diagnózisokat veszik figyelembe, míg mások becslőskálákat alkalmaznak.⁷⁹

Fazel és Danesh 2002-ben végzett egy nagyszabású felmérést⁸⁰, ahol 23 ezer fogvatartottat vizsgáltak, melyet később 62 különálló felmérésbe rendeztek. Ezen kutatások alapján arra a konklúzióra jutottak, hogy a személyiségzavarok előfordulása igen kiemelkedő arányban van jelen a börtönökben. A bebörtönzött férfiak 65, míg a bebörtönzött nők 42

⁷⁶ I. m. (2024.08.28.)

⁷⁷ Szabó Judit - A személyiségzavar, különösen a pszichopátia hatása a büntetőjogi felelősségre – Bűnügyi Szemle 2021/1 29.o

⁷⁸ I. m. 29.o

⁷⁹ I. m. 29.o

⁸⁰ Fazel, Danesh - Serious mental disorder in 23 000 prisoners: a systematic review of 62 surveys, The Lancet 2002.02.16. P545-550

százaléka szenved bármilyen személyiségzavarban, ezen belül pedig 47, illetve 21 százalék az antiszociális személyiségzavar előfordulása.⁸¹

A brit büntetés-végrehajtási és pártfogó felügyelői szolgálat szerint a pártfogó felügyelet alatt állók 30-50, míg a büntetés-végrehajtási intézetben lévő elítéltek akár 60-70 százaléka kimerítheti legalább egy személyiségzavar diagnosztikai kritériumait. A pszichopátia fogvatartottak körében való prevalenciája szintén jóval magasabb – Hare szerint 10-25 százalék –, mint az átlagnépesség vonatkozásában becsült 1 százalék.⁸²

Magyarországi adatok csupán korlátozottan állnak rendelkezésünkre a témában, és főként a 60-as években találhatunk kapcsolódó becsléseket. Balassa László 1961-es publikációja alapján az igazságügyi elmeorvoszakértőknél megjelenő emberek 25-52 százaléka szenved a pszichopátiás személyiségzavarban.⁸³

Ezután több kutatás is napvilágot látott – például Magyar István, Bolyky Orsolya -, ugyanakkor ezen kutatások nem specifikusan a pszichopátiát mérték fel, hanem a mentális zavarokban szenvedők számát.⁸⁴

6 Fejezet – Jogi vonatkozások

A pszichopátia jogi meghatározása országonként jelentősen eltér, különösen a büntetőjogi felelősség és az ítélethozatal területén. Az Egyesült Államokban például széles körben használják a PCL-R diagnosztikai eszközt, amely lehetővé teszi az elkövető viselkedésmintáinak részletes értékelését. Az olyan pszichopátiás vonásokat, mint az empátia és a bűntudat hiánya, gyakran súlyosbító tényezőnek tekintik, és ezért különösen fontosak a halálbüntetéssel járó ügyekben. Ezzel szemben az Egyesült Királyságban a rehabilitációra helyezik a hangsúlyt, és a pszichopatológiát nem tekintik teljesen gyógyíthatatlannak. Magyarországon kevésbé hangsúlyozzák a pszichopátia jogi relevanciáját, és gyakran a pszichózissal egy kategóriában kezelik. Ez az eltérés rávilágít arra, hogy a pszichopátia megítélését nagymértékben meghatározza az adott társadalmi és kulturális kontextus.

A jogtörténeti perspektíva szintén fontos szempont lehet a pszichopátia jogi vonatkozásainak megértésében. A 20. század elején a pszichopátiát gyakran az antiszociális viselkedés szélsőséges formájaként kezelték, és nem különböztették meg más mentális zavaroktól; az olyan diagnosztikai eszközök megjelenésével, mint a PCL-R, a pszichopátia

⁸¹ Szabó Judit – 2021/1 29.o

⁸² I. m. 29.o

⁸³ I. m. 29.o

⁸⁴ I. m. 30.o

sajátos jellemzői egyértelműbbé váltak és jelentős hatással volt a büntetőjog fejlődésére. Ez a változás lehetővé tette, hogy a pszichopátia pontosabban beépüljön a bűnüldözési és igazságszolgáltatási gyakorlatba.

A pszichopátia diagnózisa fontos szerepet játszik a bűnüldözésben, különösen a sorozatos bűncselekmények felderítésében. A földrajzi és pszichológiai profilalkotás lehetőséget nyújt a rendőrség számára az elkövetők viselkedési mintáinak azonosítására, ami segíthet a nyomozás hatékonyságának javításában. Az ilyen információk nemcsak a nyomozás során, hanem a bírósági eljárások során is hasznosak, ahol bizonyítékként felhasználhatók az elkövető szándékainak és veszélyességének alátámasztására.

Különös figyelmet kell fordítani az áldozatok jogainak védelmére is, különösen, ha pszichopata elkövetőkkel állnak szemben. Az ilyen esetek gyakran manipulációs és érzelmi kizsákmányolással járnak, ami megnehezíti az áldozat helyzetét. A megfelelő tanúvédelmi rendszerek és a pszichológiai támogatás biztosítása alapvető fontosságú az áldozatok érdekeinek védelme érdekében, különösen a bírósági eljárások során.

A pszichopáták reintegrációja és kezelése régóta vitatott kérdés. Míg egyes országok, például Norvégia, speciális rehabilitációs programokat támogatnak, addig mások, például egyes amerikai államok, kizárják az ilyen elkövetőket a kezelési lehetőségekből, és egyszerűen börtönbe küldik őket. Az ilyen elkövetők reintegrációs lehetőségeinek feltárása fontos szerepet játszik a társadalomba való visszailleszkedésükben.

A pszichopatológia diagnózisának jogi alkalmazása számos etikai kérdést vet fel. A diagnózisok gyakran megkérdőjelező hatásúak, és meghatározhatják az ítélelhozatal irányát. Továbbá kérdéses a pszichológiai tesztek megbízhatósága és az, hogy a bírósági eljárásokban mennyire tekinthetők objektív bizonyítéknak. E kérdések alapos elemzése hozzájárulna a kiegyensúlyozottabb joggyakorlathoz. A pszichopátia magyarországi jogi szabályozásának javítása érdekében érdemes lenne olyan rehabilitációs programokat bevezetni, amelyek az elkövetők érzelmi és szociális készségeinek fejlesztését célozzák. Szükséges lenne továbbá a diagnosztikai eszközök egységesítése az ítéletek megbízhatóságának javítása érdekében. Az ilyen reformok hozzájárulnának az igazságszolgáltatási rendszer igazságosságának és hatékonyságának növeléséhez.

6.1 A PCL-R teszt Egyesült Államok jogrendszerében történő használata

Ahogy a fentiekben már említettem, a bírósági tárgyalások előtt a büntetőügyek esetén *Robert D. Hare PCL-R/YV listáját* alkalmazzák az elkövető személyétől függően. (A

harmadik típusú lista, a PCL-SV inkább a munkahelyeken és egyéb közösségekben állja meg a helyét.)

A PCL-R 20 tételből áll, amelyekben a szakértők a személy viselkedési, háttérbeli és pszichológiai jellemzőit értékelik. Az egyes tételeket 0-tól 2-ig lehet pontozni, a maximális pontszám 40 pont. Az USA-ban a 30-as vagy annál magasabb pontszámot általában pszichopátának tekintik. Ez az értékelés olyan személyiségjegyeket vesz figyelembe, mint az empátia hiánya, a manipulativitás, és a felelősségkerülés.⁸⁵

Az ügyészek gyakran használják a pszichopátia diagnózist a vádlott veszélyességének és a bűnismétlés valószínűségének megállapítására, különösen a halálbüntetéssel járó ügyekben.

A pszichopátia-skálán elért magas pontszámok hatása fontos, különösen akkor, amikor az ítélethozatal során az elkövető veszélyességére és a börtönbüntetés szükségességére összpontosítanak. A PCL-R egyik hátránya azonban az, hogy túlságosan az elkövetői populációra összpontosít, és jelentősen leegyszerűsítheti a mentális zavarok összetett hálózatainak osztályozását.

Szakértői vallomások esetén a tárgyaláson a vádlott mentális állapotát pszichológus szakértők vallomása alapján értékelik, és a PCL-R gyakran fontos szerepet játszik az elkövető pszichopátiás jellemzőinek feltárásában⁸⁶.

A PCL-R kulcsfontosságú a vádlott pszichopatológiájának meghatározásában, és a bíróság értékelheti az ítélethozatali és rehabilitációs lehetőségeket, beleértve a vádlott sorsát, amely gyakran a pszichopátia súlyosságától függ⁸⁷.

Számos kutatás szerint a pszichopátiát diagnosztizált vádlottak körében nagyobb bűnösséget és súlyosabb büntetéseket állapíthatnak meg. Az ügyészek és védőügyvédek a kettős ügyvédi titoktartás védelmét élvezve elrejtik a diagnózist a vádlottak esetében, mivel a bírák hajlamosak erkölcsi szégyenfoltként tekinteni a személyiségzavarra, amely nézet növelheti a jövőbeli bűncselekmények kockázatát és csökkentheti a rehabilitációs kilátásokat.⁸⁸

Oklahoma állam – és még sok másik -, kivette a pszichopátia diagnózist és más személyiségzavarokat a mentális betegségek listájáról, mely ahhoz vezetett, hogy kizárta a személyek számára a terápiás beavatkozások lehetőségét, ezáltal garantálva számukra a

⁸⁵ Babiak, D. Hare 41.o

⁸⁶ The Crime Report (2024.09.01.)

⁸⁷ Babiak, D. Hare 40.o

⁸⁸ Yale University - The criminal system is full of people with psychopathy. It fails to help them. (The Appeal) 2023.02.17. (2024.10.28.)

bebörtönzést.⁸⁹ Sajnos ez nem teszi biztonságosabbá a társadalmat, és azon emberek sem kapnak megfelelő segítséget, akik rászorulnának.

6.2 A földrajzi profilalkotás szerepe a sorozatjellegű bűncselekményt elkövetők esetében

Attól a tényről eltekintve, hogy nem minden pszichopata lesz gyilkos, néhányuk igenis ezt az utat választják.

Minden bizonnyal a témában érdekeltek – és azok is, akik kevésbé - láttak már olyan filmet, melyben egy csapat nyomozó próbál elkapni egy sorozatgyilkost, kinek nem ismerik kilétét, így segítségül kell hívniuk a profilozókat.

Olyan, hogy tökéletes bűncselekmény nincs. Minden esetben lesz egy apró nyom legalább, mely előrébb segíti a nyomozó hatóságokat az ügy során.⁹⁰

A földrajzi profilalkotást először 1977-ben alkalmazták az USA-ban.

Ez a módszer szűkebb, mint az általános profilalkotás, amely az elkövető munkamódszerét és személyiségét vizsgálja. A földrajzi profilalkotás esetében a „vadászterület” pontos elhatárolása a cél, mely alapján be lehet azonosítani a feltételezett lakóhelyet, munkahelyet, és esetleges komfortzónát.⁹¹

Erdei Gábor szavaival élve: *„A földrajzi modellezés olyan bűnügyi vizsgálati módszer, amely meghatározza a sorozat-jellegű bűncselekmények tetteseinek valószínűsíthető tartózkodási helyeit. Az elsődleges információk a gyanúsított kört határolják be.”*⁹²

Mai napig számos helyen alkalmazzák a szoftveres földrajzi profilalkotást, mely több szakterület együttes működésének a munkafolyamata. Ezen a területen együttes erővel dolgoznak a pszichológusok, földrajzi profilozók, és a bűnügyi nyomozók.

A nyomozás sikeressége attól is függ, hogy mekkora a bűncselekmény esetszáma, mivel az egyes bűncselekmények elkövetése során minél több a felfedezhető hiba, annál több „névjegyet” tudnak a nyomozás során felhasználni.⁹³

⁸⁹ I. m. (2024.10.28.)

⁹⁰ Ürmösné Dr. Simon Gabriella Ph.D. egyetemi docens – Hírhedt Sorozatgyilkosok Nyomában, És Ami Mögötte Van – A Földrajzi Profilalkotás Szerepe A Nyomozás Során, Bűnözésföldrajzi Közlemények 2023. július 54. o

⁹¹ I. m. (2024.10.29.)

⁹² I. m. (2024.10.29.)

⁹³ I. m. (2024.10.29.)

6.3 Nemzetközi ügyek

Ted Bundy (USA)

Neve biztosan a legtöbb embernek ismerősen csenghet, hiszen Netflix adaptációban is viszontláthatjuk a sok szörnyűséget, amelyet elkövetett.

Összesen 30 gyilkosságról tudunk – ennél jóval több, feltehetően 100 gyilkosságot követett el –, melyek a nevéhez fűződnek, emellett nem csak gyilkos volt, hanem erőszaktevő, továbbá nekrofil hajlamokkal is rendelkezett.⁹⁴

Fiatalkora

Gyermekkora nem volt egyszerű, édesanyja törvénytelen gyermeként született egy igen vallásos családba. Édesapja mai napig ismeretlen a világ számára, továbbá édesanyja magát a nővérének, nagyszüleit pedig a szüleinek állította be fia számára.

Pszichológiából diplomázott és jogot is tanult, de tanulmányait soha nem fejezte be. Tanulmányai alatt szerelmes lett *Diane Edwards-be*. A lánynak mindene megvolt, amire a férfi vágyott: pénz, osztály és befolyás. A szakításuk szörnyen megviselte az egyetemista Ted-et. Bundy későbbi áldozatai közül sokan hasonlítottak főiskolai barátnőjére – vonzó diákok hosszú, sötét hajjal.⁹⁵

Áldozatai

A fentiekben említettek alapján 30 gyilkosságról tudunk, melyeket beismert, de vélhetően ennél jóval többet követett el. Egészen halála előtti pillanatig bizonygatta ártatlanságát, majd beismerő vallomást tett a 30 gyilkosságról.⁹⁶

Gyilkosságai hátborzongató mintát követtek: gyakran erőszakolta meg áldozatait, mielőtt agyonverte őket. Bundy gyakran csábított nőket a kocsijába azzal a trükkel, hogy sérültnek tette magát, és a segítségüket kérte.⁹⁷

Mindezen idő alatt Bundy-nak volt egy hosszútávú barátnője, *Elizabeth Kleopfer*, egy egyedülálló alkoholizmussal küzdő édesanya. Bundy-ról úgy nyilatkozott, hogy egy szerető, melegszívű férfi volt.⁹⁸ Mindezek ellenére ő volt az, aki elsőként jelentette a rendőrség számára titokban a gyilkosságok gyanúját, ugyanakkor senki nem hitt neki.⁹⁹

1975-ben Kleopfer ismét a rendőrséghez fordult, ezúttal olyan bizonyítékokkal, amelyek segítettek letartóztatni a sorozatgyilkost. Bundy a börtöncellájából telefonon

⁹⁴ Tyler Piccotti – Ted Bundy, Biography 2024.06.26. (2024.09.01.)

⁹⁵ I. m. (2024.09.01.)

⁹⁶ I. m. (2024.09.01.)

⁹⁷ I. m. (2024.09.01.)

⁹⁸ I. m. (2024.09.01.)

⁹⁹ I. m. (2024.09.01.)

bevallotta Kloefer-nek, hogy megpróbálta megölni, és nem tudott ellenállni az impulzusainak, amikor érezte, hogy „*a betegsége egyre gyarapodik benne*”.¹⁰⁰

Bundy második börtönből való szökése után végül a floridai Tallahassee-ba ment. 1978. január 14-én éjszaka Bundy betört a Floridai Állami Egyetem Chi Omega egyesületi házába. Megtámadott 4 fiatal nőt és kettőt megölt közülük: *Margaret Bowman-t* és *Lisa Levy-t*. Február 9-én Bundy elrabolt és meggyilkolt egy 12 éves *Kimberly Leach* nevű kislányt. Ezekkel a bűnökkel véget vetettek gyilkos sorozatának, mivel még abban a hónapban elkapta a rendőrség.

A legmarasztalóbb bizonyíték, amely Bundy-t az FSU-ban elkövetett *Chi Omega-gyilkossághoz köti* az az, hogy harapásnyomok borították Levy testét, amelyek egyértelműen megegyeztek Bundy-val.¹⁰¹

Tárgyalások és az ítélet

Több alkalommal volt letartóztatva, és az egyik tárgyalás során saját magát képviselte, mint vádlott és ügyvéd egyszemélyben. Emellett kétszer a börtönbüntetése közben is megszökött, ám ezek nem voltak hosszútávú szabadlábon töltött idők.¹⁰²

A tárgyalások során igazi hírességgé vált, nők rajongtak érte, már-már beteges megszállottsággal.

1980-ban Bundy-t ismét halálra ítélték Leach meggyilkolásáért, így már kétszer kapott halálos ítéletet. Ez az ítélet végül 1989-ben villamosszék általi kivégzéshez vezetett. Bundy fellebbezett, és megpróbált az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságához fordulni, de elutasították. A halálbüntetés elkerülése érdekében több megoldatlan gyilkosságról is információkat szolgáltatott, de ez sem halasztotta el az ítéletét.¹⁰³

PCL lista alkalmazása és a szakorvosi vélemények

Ted Bundy esetében a PCL-R lista nem került alkalmazásra, mivel halála után, az 1990-es években terjedt el széleskörben a lista alkalmazása.

Ugyanakkor Ted Bundy-t széles körben pszichopátának tartják számos értékelés alapján, beleértve *Dr. Harvey Cleckley-t* is. Cleckley a floridai gyilkosságok miatt indított per során diagnosztizálta Bundy-t pszichopataként. Bundy olyan pszichopata vonásokat mutatott, mint a felületes bájoság, a manipulativitás, és az, hogy nem érzett büntudatot vagy megbánást

¹⁰⁰ I. m. (2024.09.01.)

¹⁰¹ I. m. (2024.09.01.)

¹⁰² I. m. (2024.09.01.)

¹⁰³ I. m. (2024.09.01.)

a tettei miatt. Ezek a jellemzők megfelelnek az antiszociális személyiségzavar által meghatározott pszichopatiának.¹⁰⁴

Bundy személyiségének *Thomas Widiger*, a Kentucky Egyetem pszichológusa által végzett további elemzése kimutatták, hogy a férfi az antiszociális (manipulatív, érzéketlen), extravertiós (sármos, magabiztos) és magas lelkiismeretesség (rendmániás, szorgalmas), valamint alacsony neuroticizmus (félelem nélküli) alapvető pszichopata vonásokkal rendelkezett.¹⁰⁵ Annak ellenére, hogy sorozatgyilkosként hírhedt volt, Bundy képes volt elkerülni a letartóztatást és fenntartani a tiszteletreméltó közvéleményt, ami miatt „sikeres pszichopata” bélyegezték.¹⁰⁶

Emellett a szakértők szerint Bundy-nak valószínűleg más rendellenességei is voltak, például nekrofilia és szadizmus. Az ő esete a pszichopata egyik legszélesebb körben vizsgált példája a kriminálpszichológiában.¹⁰⁷

Bizonyos források szerint feltehetően a 40 pontból 35 pontot ért volna el.¹⁰⁸

Aileen Wuornos:

7 férfit ölt meg 1 év leforgása alatt.

Diszfunkcionális körülmények között nőtt fel, mely körülmények az erőszak és a bűnözés felé hajszolták már viszonylag fiatal kora óta. Wuornos gyermekkorában jelentős traumát élt át, ami hatással lehetett az agyának fejlődésére, és megnövekedett a deviáns viselkedés kockázata is, ami végül több emberöléshez vezetett. Traumái mellett borderline és antiszociális személyiségzavart is diagnosztizáltak nála, ám tettei miatt végül elítélték, és halálbüntetést szabtak ki rá. 2002-ben vesztette életét.¹⁰⁹

Fiatalkora

Szülei még a születése előtt elváltak, illetve édesanyja – aki akkor még tinédzser volt –, elhagyta őt és idősebb bátyját, akiket később nagyszülei fogadtak örökbe. (Ezzel később párhuzamot emeltek Ted Bundy és Aileen viselkedésmintája között, hiszen Bundy is a nagyszülők által lett felnevelve, miután édesanyja lemondott a neveléséről.)¹¹⁰ Aileen soha nem

¹⁰⁴ Lindsay Piercy - UK Researcher Unravels Serial Killer Ted Bundy's Mental Health University of Kentucky, UKNOW 2019.06.04. (2024.09.01.)

¹⁰⁵ I. m. (2024.09.01.)

¹⁰⁶ Benjamin Purper - IE Psychiatrist Takes Us Inside The Mind Of A Serial Killer KVCR News 2019.02.26. (2024.09.01.)

¹⁰⁷ Scott A. Bonn Ph.D. – Examining Serial Killer ted Bundy, Psychology Today 2019.12.30. (2024.09.01.)

¹⁰⁸ Patrick, Christopher J., ed. - Handbook of Psychopathy

¹⁰⁹ Kristina Robb Dover – A Killer's Mind: Aileen Wuornos, FHE Health Restore 2023.10.23 (2024.09.03.)

¹¹⁰ Sara Kettler – Aileen Wuornos, Biography, 2023.12.19. (2024.09.03.)

ismerte biológiai apját, akit elítéltek és börtönbe került gyermek erőszakért, végül öngyilkos lett, miközben őrizetben volt.¹¹¹

10 éves kora körül megtudta, hogy valójában a szüleinek tekintett emberek a nagyszülei. Nagyapja később fizikailag és szexuálisan is többször bántalmazta, illetve bátyjával is szexuális viszonyt folytatott fiatalkorában.¹¹²

11 évesen már szexuális szolgáltatásokat ajánlott különböző embereknek, főként fiatalabb fiúknak, akiket ismert, így ezekért a szolgáltatásokért kapott tőlük cserébe cigarettát, mely végül a „cigarettás disznó” becenév megszületéséhez vezetett. Több alkalommal szökött el otthonról, javítóintézetbe is került ezen évek alatt, illetve 14 éves korára teherbe esett, nagyapja pedig anyaothonba küldte őt.¹¹³

Szülés után – a babát nevelőszülők fogadták örökbe - az iskolából kicsapták, és ezután is többször került javítóintézetbe, vagy aludt elhagyatott autókban, vagy éppen az erdőben. Miután nagyanyja életét vesztette – alkoholizmussal küzdött – nagyapja nem volt hajlandó többet támogatni a lányt, majd 5 évre rá ő is meghalt öngyilkosság végett.

Lewis Gratz Fell - aki nagyjából 50 évvel volt idősebb az akkor 20 éves Aileen-nél -, vette feleségül a lányt Floridában, ahol később a gyilkosságait is sorra elkövette. A májusi házasságkötést követően júliusra már véglegesítették is a válást, mivel a lány többször erőszakos volt, megverte Fell-t, és megfékezhetetlen indulatokkal ment neki a férfinak. Ugyanebben a hónapban a bátyját is elvesztette, aki rákkal küzdött.¹¹⁴

A gyilkosságokhoz vezető út

Wuornost az 1970-es évek közepén letartóztatták testi sértésért, rendzavarásért és rendbontásért. Az 1980-as évek elején fegyveres rablásért ült, miután részegen megpróbált kirabolni egy vegyesboltot, miközben - *Peter Vronsky Női sorozatgyilkosok című könyve szerint* - bikinit viselt.¹¹⁵ Wuornos bűnlajstromában szerepel még csekkhamisítás, letartóztatásnak való ellenállás, lopás és ittas vezetés. Néhány bűncselekményt Wuornos szokása szerint hamis nevekhez kötötte.¹¹⁶

1986-ban nevét Lee-re cserélte, és ekkor találkozott akkori barátnőjével, *Tyria Moore*-al, akivel 4,5 évig tartó kapcsolatban élt, majd később össze is költöztek. Wuornos továbbra is szexmunkákat vállalt, míg barátnője házvezetőnőként dolgozott. Aileen munkássága ellenére

¹¹¹ I. m. (2024.09.03.)

¹¹² I. m. (2024.09.03.)

¹¹³ I. m. (2024.09.03.)

¹¹⁴ I. m. (2024.09.03.)

¹¹⁵ I. m. (2024.09.03.)

¹¹⁶ I. m. (2024.09.03.)

nem szerette, ha barátnője más emberekre fordította figyelmét, beszélt velük, vagy akár csak egy légtérben tartózkodott másokkal. Emiatt többször költözésre kényszerítette a lányt, különböző motelekbe, lakóautó parkokba. A kapcsolatuk alatt többször volt birtokló és erőszakos. Végül pedig, a gyilkosságok elkövetése után barátnője, Tyria ellene fordult, és a hatóságokat segítette információkkal.¹¹⁷

Áldozatai

1989 végétől 1990 őszéig Wuornos hét középkorú, illetve idősebb férfit ölt meg halálos lövésekkel az észak- és közép-floridai autópályák közelében.

Első áldozata *Richard Mallory* volt, egy 51 éves javítóműhely-tulajdonos, akiről köztudott volt, hogy gyakran alkalmaz szexmunkásokat. Utoljára 1989. november 30-án látták. Moore vallomása szerint másnap Wuornos azt mondta neki, hogy megölt egy férfit. 1989. december 13-án Mallory holttestét egy erdei illegális szemétkerakóhelyen találták meg.

A következő hónapokban további öt halott férfit találtak. A 43 éves *David Spears* építőipari munkás holttestét 1990. június 1-jén találták meg. A 40 éves *Charles Carskaddon*, részmunkaidős rodeómunkás 1990. május 31-én tűnt el; maradványait június 6-án találták meg. 1990. augusztus 4-én, öt nappal az eltűnésének bejelentése után holtan találták meg az 50 éves *Troy Burress* üzletkötőt. Az 56 éves *Charles „Dick” Humphreys*-t, egy gyermekbántalmazási nyomozót 1990. szeptember 12-én találták meg. *Walter Antoniót*, a 60-as éveiben járó kamionost és tartalékos rendőrtisztet 1990. november 19-én találták meg.

Ez idő alatt Wuornos gyakran tért haza új ingóságokkal, amelyeket zálogba adott, és autókkal, amelyeket „kölcsonként”. Többféle álnevet használt, amikor az áldozatai tulajdonát képező tárgyakat zálogba adta, ami megnehezítette a nyomozását. 1990 júliusában azonban a hatóságok átvizsgálták *Peter Siems*, egy 65 éves misszionárius járművét, aki az előző hónapban tűnt el.¹¹⁸ A szemtanúk látták Wuornost és Moore-t kiszállni az autóból, és az ajtókilincsről vett ujjlenyomat pedig Wuornoséval egyezett meg.¹¹⁹

Tárgyalás és az ítélet

1991. január 9-én Wuornos-t letartóztatták a floridai Port Orange-ban lévő Last Resort bárban egy fennálló elfogatóparancs miatt. Röviddel ezután a pennsylvaniai rendőrség üldözni kezdte Moore-t, aki a hírek miatt elhagyta barátnőjét, és elmenekült Floridából. Moore alkut kötött, hogy bizonyítékokat gyűjt Wuornos ellen, hogy elkerülje a vádemelést. Egy Moore-ral január közepén folytatott telefonbeszélgetésben Wuornos beismerte a gyilkosságokat, és azt

¹¹⁷ I. m. (2024.09.03.)

¹¹⁸ I. m. (2024.09.03.)

¹¹⁹ Shao Shen Ling; Criminal Profile Paper: Aileen Wuornos 2016.09. 8-9.o

mondta, hogy azért követte el a bűncselekményeket, mert reménytelenül szerelmes volt Moore-ba, és azt akarta, hogy együtt maradjanak. A Moore-nak tett telefonos vallomását követően, ügyvédje tanácsa ellenére a rendőrség videofelvételt készített arról, hogy Wuornos hét gyilkosságot vallott be. A közvéleményt lenyűgözte az ügy, részben a bűntettek szörnyűsége és a média téves leírásai miatt, amelyek szerint Wuornos az ország első női sorozatgyilkosa. A „halál kisasszonyaként” ismert Wuornos-t többek között egy evangélikus keresztény házaspár is felkereste, akik aztán törvényesen örökbe fogadták a lányt. Az 1992. januári tárgyaláson Wuornos azt állította, hogy Mallory megerőszakolta és molesztálta őt, de a részletek nem egyeztek a videón szereplő vallomásával. Bár a bíróságon nem hozták nyilvánosságra, Mallory korábban már ült szexuális erőszak kísérletéért. Más szexmunkás azonban nem jelentkezett, hogy beszámoljon Malloryval való korábbi erőszakos találkozásáról.¹²⁰¹²¹

A bűncselekmények és a letartóztatása nagy médiavisszhangot váltott ki. Később elkészült a *Monster című film* Wuornos életéről. Charlize Theron alakította Wuornost, és a női sorozatgyilkos megformálásáért elnyerte a legjobb színésznőnek járó Oscar-díjat. A film kiemelte Wuornos zűrös és erőszakos neveltetését, bemutatva, hogy a traumákkal teli korai élet hogyan járult hozzá a gyilkossá válásához.

Wuornos többször is interjút adott. Néhány ilyen interjú során elismerte, hogy a gyilkosságokat nem szadizmusból követte el, ahogyan azt a média sugallta. Azt állította, hogy egyszerűen azért követte el a gyilkosságokat, hogy eltüntesse a lopás tanút, és hogy az indítéka a rablás volt valójában. Magyarázatai azonban gyakran ellentmondtak egymásnak. Mentális egészségügyi szakemberek szerint az erőszakos férfiktól elszenvedett korai traumái valószínűleg szerepet játszottak pszichológiai felépítésében, és a személyiségzavarai, amelyek részben a gyermekkori élményeiből eredtek, hozzájárultak erőszakos tetteihez.

Természetesen a mentális betegség megléte nem jelenti azt, hogy az egyén erőszakossá válik. A pszichológiai trauma azonban hatással lehet a mentális zavarok kialakulására, amelyek hatalmas érzelmi labilitást okoznak, csakúgy, mint a szekunder pszichopátia kialakulása esetében is beszélhetünk róla.

Kevesen vitatnák, hogy Wuornos mentális egészsége nem játszott szerepet abban, hogy a férfiak meggyilkolására vonatkozó döntését meghozta. Egész gyermekkorát trauma jellemezte; nem meglepő, hogy egész felnőtt élete erőszakkal és bűnözéssel volt tele.¹²²

¹²⁰ Sara Kettler (2024.09.03.)

¹²¹ Kristina Robb Dover (2024.09.04.)

¹²² Kristina Robb Dover (2024.09.04.)

Végül 10 évet töltött halálsoron, majd 2002. október 9-én végezték ki halálos injekcióval a floridai Starke-ban. A nő 46 éves volt. A jelentések szerint utolsó szavai a következők voltak: „*Csak azt szeretném mondani, hogy a Rockkal hajózom, és még visszajövök. Mint a Függetlenség Napja Jézussal, június 6-án, mint a filmben, nagy anyahajó meg minden. Visszajövök.*”¹²³

Biológiai tényezők a pszichopátiára való hajlamosság alátámasztására

A *Criminal Profile Paper: Aileen Wuornos* alapján betekintést nyerhetünk Aileen biológiai működésébe, érzelmi beállítottságába, legmélyebb gondolataiba.

Továbbá megtudhatjuk, hogy Aileen biológiai apja pszichopata volt, mely vonások ez esetben könnyen öröklődhettek Aileen felé.

A primer pszichopátia esetében beszélhetünk főként erről, mely azokat az embereket tartalmazza, akik születésüktől fogva rendelkeznek olyan agyi, vagy biológiai tényezőkkel, melyek által kimutatható náluk a pszichopátiás vagy antiszociális személyiségzavar több tünete. Ez Aileen esetében magában foglalta a gyenge viselkedéskontrollt, a büntudat és az empátia hiányát, ami hozzájárulhatott ahhoz, hogy olyan bűncselekményeket kövessen el, mint a gyilkosság. A fentiekben említettem, hogy a szekunder pszichopáták jellemzői is helyt állnak esetében, mely csoporthoz szokták is sorolni főként, ugyanis több kritériumkövetelménynek felel meg.

A Myers, Gooch és Meloy (2005) által végzett vizsgálatban a kutatók a Hare-féle PCL-R listát használták Aileen értékelésére, és az ellenőrzőlista összesített pontszámait alapul véve a végeredmény magas hajlamot mutatott a pszichopátiára, mivel a nő ezen jelentős számú kritériumnak felelt meg, többek között az ingerlési szükségletnek, a kóros hazudozásnak, a csalásnak, a büntudat hiányának, az élősködő életmódnak, az impulzivitásnak és a rendellenes szexuális viselkedésnek (30-as összpontszámot ért el).

Továbbá a Myers, Gooch és Meloy által készített interjúk során a kutatók megállapították, hogy Aileen édesanyja alkoholizmussal küzdött, csak úgy, mint nagyanyja. A terhesség alatt Aileen-t nagy mennyiségű alkohol érthette feltehetően a világra jövétele előtt is. Ezért Aileen központi idegrendszeri károsodást és működési zavarokat szenvedhetett el a méhen belüli alkoholos behatások miatt. Ez vezethetett Aileen agresszív személyiségéhez és hajlamához.

¹²³ Sara Kettler (2024.09.04.)

A folyamatos alkoholverhasztás neurológiai károsodást okozhat az újszülötteknél. Olyan károsodásokat okozhat, mint az impulzuskontroll hiánya, valamint a kommunikáció és mások megértésének nehézségei.¹²⁴

Összefoglalva, biológiai szempontból vizsgálva Aileen Wuornos esetét, a biológiai tényezők, mint például a genetikai hajlam és a neurológiai működési zavarok hozzájárulhattak a bűnözői magatartásához, kiegészülve gyermekkorában ért intenzív és negatív élményekkel.

¹²⁵

Aileen megfelelt a DSM IV-TR által felsorolt antiszociális személyiségzavar valamennyi kritériumának. Ezek a következők voltak például: a törvényes viselkedés társadalmi normáinak való meg nem felelés, megfélemlítés, impulzivitás és rossz tervezés, ingerlékenység és agresszió.¹²⁶

Illetve megfelelt szintén a DSM IV-TR által a borderline személyiségzavar kritériumainak is, amelyet visszatérő öngyilkos, helytelen és intenzív düh, valamint instabil és intenzív, szélsőségek között váltakozó személyközi kapcsolatok jellemeztek.¹²⁷

6.4 Magyar Jogrendszer

A 3/1998. számú BJE határozat kimondta, hogy *Nincs akadálya a vétségi eljárásnak, és a védelem nem kötelező, ha a Btk. 24. § (1) bekezdésében felsorolt biológiai okok a terhelt beszámítási képességét nem érintik. A védő kirendelésének szükségességét azonban a Be. 49. §-ának (2) bekezdése alapján különös gonddal kell vizsgálni.*¹²⁸ Kiemelték a határozatban, hogy a Btk. rendelkezése alapján a büntetőjogi felelősség kizárásához az elmeállapotnak olyan mértékben kell kórosnak lennie, hogy az kizárja a beszámítási képességet, vagy korlátozza azt. A Veszprém Megyei Bíróság és a Legfelsőbb Bíróság jogértelmezése között abban mutatkozik különbség, hogy a Megyei Bíróság eleve kizáró okként értékelte a pszichopátiás személyiségzavart, míg a Legfelsőbb Bíróság álláspontja az volt, hogy csak abban az esetben tekinthető kóros elmeállapotnak, ha az a terhelt beszámítási képességére hatással van.¹²⁹ Ez a jogegységi határozat, illetve a Btk. idézett szakasza már nem található meg a hatályos jogban.

¹²⁴ Criminal Profile Paper 10.o

¹²⁵ Phyllis Chesler: Profiling a Unique Female Serial Killer: Aileen Wuornos's Life of Violence Dignity: A Journal of Analysis of Exploitation and Violence 2021.05. 2-9.o. (2024.09.16.)

¹²⁶ M. Koolen: Understanding Aileen Wuornos: Pushing the Limits of Empathy (2024.09.16.)

¹²⁷ Katherine Ramsland - Why Female Psychopaths Are a Different Breed, Psychology Today 2020.06.24. (2024.09.17.)

¹²⁸ Kúria – 3/1998. számú BJE határozat

¹²⁹ Kúria

A törvény 24. §-a szerint nem büntethető, aki a cselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában – így különösen elmebetegségben, gyengeelméjűségben, szellemi leépülésben, tudatzavarban vagy személyiségzavarban – követi el, amely képtelenné teszi a cselekmény következményeinek felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék. A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elmeműködés kóros állapota az elkövetőt korlátozza a cselekmény következményeinek felismerésében vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék.¹³⁰

Az akkori szabályozás a mai hatályos rendelkezéshez képest sokkal kiterjesztőbben fogalmazott a kóros elmeállapotról. A bűncselekmény megvalósulásának feltétele a bűnösség mellett az elkövető beszámítási képessége, melynek két eleme van – a felismerési képesség és a megfelelő magatartás tanúsítása.¹³¹ Tehát a csupán orvosi értelemben vett kóros elmeállapot nem volt elégedő ahhoz, hogy az elkövetőt teljes mértékben felmentse a büntetőjogi felelőssége alól. Az is fontos szempont, hogy az elkövetés pillanatában is fennálljon.¹³² Ez a mai hatályos jogban továbbra is feltétel az ilyen jellegű bűncselekmények esetén.

A hatályos szabályozásban a Btk. 17 § (1), (2) ¹³³bekezdései az irányadóak a kóros elmeállapot megítélésével kapcsolatban, melyek kifejezetten a konkrét bűncselekmény vonatkozásában szabályozzák a kóros elmeállapot beszámítási képességet érintő hatását.¹³⁴

Igazságügyi szakpszichológus, orvosszakértő és az elmeorvosi vizsgálat

Ha a kóros elmeállapot fennállása valószínűsíthető az eljárás során, akkor az igazságügyi szakértőre hárul az a feladat, hogy megállapítsa, hogy a cselekmény elkövetésekor az elkövetőnél milyen mentális állapot állt fenn, mi zajlott le az elméjében, hogyan választotta a magatartások közül azt, amelyik büntetőjogi felelősséget von maga után, és hogy a betegségnek milyen tünettana vezetett az elkövetési magatartáshoz.¹³⁵ Ezek alapján lesz eldönthető, hogy az illető rendelkezett-e a beszámítási képességgel vagy sem.¹³⁶

A kérdés lényegessége az, hogy az elkövetőt felmenthetik-e a büntetőjogi felelősségre vonás alól vagy enyhébb büntetésben részesítik, illetve akár kényszergyógykezelést is rendelhetnek el számára.¹³⁷

¹³⁰ Mátyás Ferenc – A kóros elmeállapot, Jogászvilág 2024.04.12. (2024.10.28.)

¹³¹ Dr. Bátki Pál – A kóros elmeállapot, mint büntethetőséget kizáró körülmény, 2011.12.17. (2024.10.28.)

¹³² Mátyás Ferenc (2024.10.28.)

¹³³ Btk.

¹³⁴ Mátyás Ferenc (2024.10.28.)

¹³⁵ Dr. Domán Augusztina – Az igazságügyi orvosszakértő feladatának nehézségei a beszámítási képességet illetően, Az Új Btk. 2019.06.19. (2024.10.18.)

¹³⁶ I. m. (2024.10.28.)

¹³⁷ I. m. (2024.10.28.)

A pszichiáterek a pszichiátriai diagnózist a DSM-IV, BNO alapján határozzák meg.¹³⁸ Ezeket az eredményeket folyamatosan felülvizsgálják, ellenőrzik. A diagnózis megléte nem vonja maga után a beszámítási képesség kizártságát, illetve korlátozottságát automatikusan.¹³⁹ Az ilyen diagnózisok felállításához gyakran többszöri megfigyelés és vizsgálatok szükségesek, hogy biztosan helytálló lehessen, ugyanis előfordulhat a mentális zavar ideiglenes eltűnése, elhalványodása.¹⁴⁰ A diagnózis felállítása mellett, a másik fő feladata a szakértőknek, hogy prezentálja az elkövető cselekedeteiben megmutatkozó zavarokat is.¹⁴¹

Számos nehézség is felmerülhet a kórkép felállítása alatt, hiszen huzamosabb időt is felöllelhet, vagy akár az elkövető torzíthatja is a cselekményeinek nagyságát, vagy megjátszhatja a tüneteket, ha nagy tét forogna kockán.

A szakértői véleménynek tartalmaznia kell az alapadatokat, és a vizsgálat célját, az addig fennálló tényeket, rövid összefoglalásukat, azt, hogy az elkövető ellen folytattak-e már büntetőeljárást, és hogy a patológiás változások mutatnak-e ismétlődést.¹⁴²

Továbbá a szakmai ténymegállapításokat is fontos összegezni, amely részben helyet kapnak a tanúvallomások, amelyek utalhatnak a személy állapotára, jellegzetes személyiségjegyeire.¹⁴³

A harmadik rész az előzőek szintézise. Tartalmaznia kell, hogy a szakértő a) véleményét milyen vizsgálatokra támaszkodva alakította ki, b) ezek szerint milyen kórismét állapított meg, c) a pszichés állapot alapján milyen következtetésre jutott a beszámítási képesség, illetve a cselekvőképesség tekintetében.¹⁴⁴ Ki kell térni arra is, hogy a vizsgált személynél a) a bűncselekmény, idején, és b) a szakértői vizsgálat idején volt-e kórismezhető elváltozás, vagyis a véleményt két különböző időpontra kell megadni.¹⁴⁵

Fontos, hogy ezek csak vélemények, amelyek nem 100 százalékos pontossággal meghatározott elemzések.

Az egyesült Államok jogrendszeréhez képest Magyarországon főként a PCL-R teszteket a szakértői munka részeként veszik igénybe, mely nem kizárólagos tényező a döntéshozatal során.

¹³⁸ I. m. (2024.10.28.)

¹³⁹ I. m. (2024.10.28.)

¹⁴⁰ I. m. (2024.10.28.)

¹⁴¹ I. m. (2024.10.28.)

¹⁴² I. m. (2024.10.28.)

¹⁴³ I. m. (2024.10.28.)

¹⁴⁴ I. m. (2024.10.28.)

¹⁴⁵ I. m. (2024.10.28.)

6.5 Hazai ügyek

12 éves fiataikorú

2019. szeptemberében történt esetet vizsgált a Budapest Környéki Törvényszék, ahol egy 12 éves lány próbálta megölni szüleit. A lány és szülei tettlegességig fajuló vitába kerültek, ahol egy sikertelen szökési kísérlet után édesapját mellkason, majd mostohaanyáját vesetájékon szúrta a fiataikorú elkövető. A további támadásokat a szülőknek sikerült megakadályozniuk. A fiataikorú elkövetőt pszichiátriai ellátásra szállították, majd az igazságügyi pszichológus és az elmeorvosi szakvélemény alapján megállapították, hogy az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felméréshez szükséges belátási képességgel.

A szakvéleményben foglaltak alapján kijelenthető, hogy a meghallgatások során a fiataikorú elkövető fokozatosan mutatta a pszichopátiás személyiségzavarra jellemző jegyeket, illetve többször öngyilkos kísérlettel is próbálkozott, továbbá agresszív magatartása miatt számos alkalommal elkülönítésre is szorult. A fiataikorú letartóztatását meghosszabbította a Bíróság az ügyész kérelme alapján a Rákospalotai Javítóintézetben, ahol több alkalommal kellett vele szemben biztonsági intézkedéseket alkalmazni.¹⁴⁶

A lúgos orvos

A Budai Irgalmasrendi Kórház volt főigazgatója, Bene Krisztián volt az elkövetője ennek a szörnyű tettnek, melynek elszenvetője és áldozata a házassága ellenére létesített viszonyóli szeretője.¹⁴⁷

A nő elhagyta őt, ezért a férfi a nő otthonába ment, rátámadt az áldozatra, elkábította és maró lúggal a nő alsó testét szétroncsolta.

A bíróság álláspontja szerint a testet szexuális indíttatás hatására roncsolta. Az elsőfok eljárására jellemző volt az a szakmai bumfordítás, hogy a büntett szexuális indíttatását érzelmi kötődésnek definiálta: akkor az ügyész és bíróság azt szerette volna igazolni, hogy akár az elhagyott férfi beteges féltékenysége, akár annak okán elkövetett brutális tett normális, ez a szeretet jele.¹⁴⁸ A bíróság igyekezett eltekinteni az orvosszakértő véleményétől, és a tett pszichológiai hátteréről, inkább tárgyi alapok domináltak első fokon. Megállapították, hogy a lúg egy sokkal fájdalmasabb maró fájdalommal jár, mint a sav, mely esetben hiába volt az áldozat kábult, altatott állapotban, a szerek múltával a fájdalom csillapíthatatlanná válik, amely

¹⁴⁶ Magyarország Bírósága - Budapest Környéki Törvényszék - Szüleit próbálta megölni a 12 éves lány (2024.10.28.)

¹⁴⁷ Eszes Beáta – A lúgos orvos ügyében nem mernek ítéletet hozni, NemGogol 2017.11.24. (2024.10.29.)

¹⁴⁸ I. m. (2024.10.29.)

tényről egy orvosnak, aki magabiztosan hajtott végre altatásokat már, tisztában kellett volna lennie ennek tényével.¹⁴⁹

Dr. Szekér Gyula, a tettes védőügyvédje többször igyekezte lekicsinyelni a sérülések súlyosságát, melyeket már megelőzően igazoltak az orvosszakértők, és próbálta az áldozat felé terelni a bűnösséget, melyre azon spekulációi voltak, az áldozat saját magának okozta a sérüléseket, míg kábult állapotban volt.¹⁵⁰

A tettes elszánt és dühös volt áldozatára, amiért a nő hónapokkal a büntett előtt elhagyta őt, mely alapján megállapítható volt a tettes részéről az erős érzelmi indíttatás és a betegesen higgadt tervezés is. Kifejezett célja a fájdalom okozása volt.¹⁵¹ A nőt több alkalommal zaklatta szakításuk után, megfigyelte őt, melyekre bizonyítékok és szemtanúk is voltak szép számmal (pl. a telefonján lévő futóapp igazolta, hogy a nőt többször követte). A bűncselekmény napján korán érkezett a kórházba, ugyanakkor egy késő délelőtti megbeszélés kezdetéig senki nem látta. Az áldozat lakása a kórháztól mindössze 6 percnyi futásra volt.

A tárgyalások alatt többször nem vették figyelembe az orvosszakértők eredményeit, megállapításait.

Bene K. vádlott nem csak pszichésen képes volt elhinni, hogy nem ő tette az egészet, hanem még új barátnőt is talált magának, aki meglepő mása volt az egykori barátnőnek Erikának.¹⁵²

Bene Krisztiánt összesen hatszor ítélték el, és 2018-ban 11 évnyi börtönbüntetést kapott, illetve örökre eltiltották az orvosi praktizálástól.¹⁵³ Emellett 25 millió forintos kártérítést ítélt meg a bíróság Erikának, amit Bene hosszas procedúra után sikeresen elutalt a nőnek. Erika azt nyilatkozta 2023-ban, hogy 8 évnyi pszichológushoz járás kellett neki ahhoz, hogy fel tudja dolgozni a bűncselekményt, ám a büntetőeljárás során többször semmibe vették őt és sérüléseit is, próbálták elhitetni, hogy ő maga okozta a sérüléseket, és ezeket a megalázó, tisztességtelen dolgokat nem tudta megemészteni továbbra sem.¹⁵⁴

2024. Nőnapon döntött a bíróság a vádlott ügyében, hogy Bene feltételes szabadságra bocsátható-e, ugyanakkor a törvényi előfeltételeknek nem felelt meg, illetve a büntetési célok maradéktalan érvényesülése érdekében nem bocsátható feltételes szabadságra.¹⁵⁵

¹⁴⁹ I. m. (2024.10.29.)

¹⁵⁰ I. m. (2024.10.29.)

¹⁵¹ I. m. (2024.10.29.)

¹⁵² I. m. (2024.10.29.)

¹⁵³ Pál Tamás: Marad börtönben a lúgos orvos, nem engedik feltételes szabadságra, Telex, 2024.03.08. (2024.10.29.)

¹⁵⁴ I. m. (2024.10.29.)

¹⁵⁵ I. m. (2024.10.29.)

Krisztán különös kegyetlenséggel bánt Erikával, és még ha konkrét diagnózis nem is született viselkedéséről, megállapítható tettei és az ügy lefolyása alapján, hogy rendelkezik a pszichopátiára utaló jelekkel, illetve a személyiségzavar konkrét fennállása sem elvetendő véleményem szerint.

A kutatás folyamán volt szerencsém a beszélgetni Koncz Márkkal, aki amellet, hogy börtönpszichológus, klinikai szakpszichológusi kompetenciákkal rendelkezik, illetve esetvezetéssel is foglalkozik. Igyekeztem minél átfogóbb kérdéseket feltenni a témával kapcsolatban, melyek vélemény szerint átfogóan össze is foglalják a személyiségzavarral rendelkező emberek sorsát, ha a törvények ellen cselekednek.

7 Interjú:

Milyen típusú személyiségzavarok a leggyakoribbak?

Leggyakrabban a B klaszterbe tartozó személyiségzavarokkal találkozhatunk a büntetés-végrehajtási intézetek fogvatartotti állományára vonatkozóan (antiszociális, borderline, narcisztikus). Természetesen egyéb pszichiátriai diagnózisokkal rendelkező fogvatartottak is kerülhetnek BV intézetbe, gyakori például a paranoid szkizofrénia, az alkalmazkodási zavar, a (paranoid) pszichózis, illetve mindenféle addikciók. Ezek zárt intézeti körülmények között is speciális ellátást igényelnek, jól beállított farmakoterápia nélkül akár osztályos ellátásra is szükség lehet (pl. diagnosztizáláshoz, gyógyszerbeállításhoz stb.), ami az Igazságügyi Megfigyelő- és Elmegyógyító Intézet (IMEI) hatáskörébe tartozó feladat.

Milyen nehézségek léphetnek fel a személyiségzavar megállapítása során?

Személyiségzavart intézeti körülmények között klinikai kérdés, valamint indikáció hiányában nem diagnosztizálunk. Annak ellenére, hogy az eszközeink rendelkezésre állnak, valamint a BV intézetekben dolgozó klinikai szakpszichológusok birtokában vannak az ehhez szükséges képesítésnek és háttértudásnak, a fogva tartás nem indikálja a részletes pszichodiagnosztika elvégzését. A fogvatartotti állomány BV pszichológusokhoz viszonyított hatalmas létszáma miatt nem is lenne kivitelezhető: a BV intézetekben a pszichológusi pozíciók betöltéséhez nem kizárólag a klinikai szakpszichológusi szakképesítés elfogadott, így belőlük jelentősen kevesebb van, továbbá átlagosan a BV intézetekben az egy (nem feltétlenül klinikai szak)pszichológusra jutó fogvatartottak száma 200-400 körül mozog, míg a civil szférában ez a szám optimálisan 15-30. Általánosságban a diagnózis megállapításához nem elegendő a klinikai szakpszichológus, pszichiáterre is szükség van, ami nem gyakori a BV intézetekben (kivéve IMEI).

Melyik terápiás módszer a legalkalmasabb a személyiségzavarok kezelésére?

Számos terápiás módszer áll rendelkezésre a személyiségzavarokkal való munkához. „Legalkalmasabb” módszer nincs, az, hogy melyiket használjuk, a szakember szemléletmódjától, tanulmányaitól és preferenciájától függ. Ezzel kapcsolatban a hivatalos eljárásmodot és alkalmazási lehetőségeket az Egészségügyi Közlöny 2023/6 (IV. 18.) számában megjelent szakpszichológiai ellátásról szóló irányelv tartalmazza.

Van olyan személyiségzavar, ahol a páciensek nem ismerik fel azt, hogy nem helyes, amit tesznek, vagy a tüneteket, amikben különböznek másoktól?

A morális készségek, kritikai készség, betegségbelátás, illetve ezek hiánya számos tényezőn alapul, ami nem kizárólag személyiségzavar esetén fordulhat elő. A morális készségek a személyiség szerveződés általános szintjéről árulkodhatnak, ami egy személyiségpatológia jelenlétére utaló jelző. A kritikai készségek megtartottságának hiánya személyiségzavar mellett számos egyéb patológiára is utalhat, pl. organikus eredetű problémát is jelezhet (agyi sérülés), így ez sem specifikus diagnosztikai jelző, úgy, ahogy a betegségbelátás hiánya sem.

Általánosságban véve elmondható, hogy a személyiségzavarok esetében „nem a beteg, hanem a környezete szenved”, tehát a pszichés morbusztudat hiánya gyakran fordul elő (ám ebben az esetben is számos kivétel van).

Szerinted mi a legnagyobb kihívás ezen a területen?

A büntetés-végrehajtás területén végzett pszichológiai tevékenység számos kihívást támaszt a szakma elé. Általánosságban elmondható, hogy a megfelelő terápiás folyamat végzésére nem áll rendelkezésre a megfelelő (infrastrukturális) háttér, valamint a civil ellátási keretek között megszokottnak számító elemek nem alkalmazhatók (terápiás szerződés, motivációs interjú stb.). Ebből kifolyólag a BV pszichológia főként a krízisintervencióból, szuicid-prevencióból, pszichoedukációból és más (személyiség)fejlesztő foglalkozássorozatokból (egyéni és csoportos formában is) áll, ahol a fókusz a börtönártalmak csökkentésére, a személyiség működés exacerbatiojának megelőzésére koncentrál, ami jelentősen eltér a „hagyományos” pszichoterápiás folyamattól.

Véleményed szerint hogyan lehetne hatékonyabban kezelni a személyiségzavarokat?

Fontos hangsúlyozni, hogy a személyiségzavarokat nem kezeljük. Kényszergyógykezelést bíróság rendelhet el meghatározott időre, mely jellemzően nem a személyiségzavar kezelésére irányul. Ettől eltérő esetekben a személyiségzavarral rendelkező pácienssel közös munka folyik a működésmódjának javítására kötött terápiás szerződés keretei között (melyben a páciens aktív résztvevő), hiszen a „személyiségzavar” tulajdonképpen a személyiség szubklinikai szintet meghaladó strukturális torzulására használt jelző. A személyiségzavarokkal történő hatékony közös munkára számos módszer áll rendelkezésre, melyek bizonyítékokon alapuló, sok évre visszanyúló, részletes akadémiai háttérrel rendelkeznek (NICE irányelvek). Ezen módszerek túlmutatnak a klinikai szakpszichológusi tevékenység keretein, szakpszichoterapeuta végzettség szükséges hozzá, mely a Pszichotarápiás Tanács által elfogadott pszichoterápiás módszerekben való szakképzettséget is jelent. Ez a képesítés az egyetemi mesterdiploma (3+2 év) után folytatott további 6 (4+2) év posztgraduális, egészségügyi felsőfokú ráépített képzéssel szerezhető meg.

Milyen esetben adhatsz te véleményt/elemzést egy elkövetőről, aki személyiségzavarban szenved?

Szaktevéleményt klinikai szakpszichológus állít ki, amely segítséget nyújt a pszichiáter számára a diagnózisalkotásban. BV intézeti körülmények között a BV pszichológus klinikai kérdés és indikáció hiányában nem végez pszichodiagnosztikát (a nem klinikai szakpszichológusok egyébként sem). A pszichológusi tevékenység egészségügyi adatnak minősül, melyre az orvosi titoktartás vonatkozik mind BV intézetben, mind civilben. Abban az esetben, amikor indikált a pszichodiagnosztika elvégzése (jellemzően IMEIben), az elkészült szaktevélemény is egészségügyi adatnak minősül. Az ezekkel kapcsolatos adatkezelési szabályokat törvény határozza meg.

Az elkövetőről amennyiben az ügy elbírálásához releváns többletinformációt biztosít, a bíróság igazságügyi (orvos)szakértőt rendel ki, aki a bíróság által meghatározott kérdésekre vonatkozóan folytat specifikus vizsgálatokat.

A büntetés letöltése után, vagy előtte/közben van bármi reintegrációs folyamat, amiben részt vehetnek ezek az emberek?

Reintegrációval kapcsolatos kérdésekben a reintegrációs szakterület tud pontos választ adni, ami több szakembert foglal magában: pártfogók, reintegrációs tisztek (régi nevükön: nevelők), missziók, illetve az EFOP pályázat munkatársai segítik a börtönártalmak minimalizálására tett kísérletet, valamint a társadalomba való visszailleszkedést.

- A büntetés kiszabása előtt lehetőség van reintegrációs őrizet (REŐR) elrendelésére, így a letartóztatott nem a BV intézetben van fogva, hanem otthonában GPS nyomkövetővel várja az ítélet meghozatalát. Ennek számos feltétele van, melyek megszegése esetén a rendőrség segítségével azonnali hatállyal BV intézetben kerül elhelyezésre.
- A büntetés letöltése közbeni reintegrációs lehetőségek magukban foglalják a kapcsolattartást a családdal és barátokkal (személyes, telefonos, illetve online videohívás formájában is), a programokon való részvételt (agresszió csökkentő, asszertivitást növelő, visszaesés kockázatát csökkentő (szexuális bűnelkövetők részére), szerhasználatot csökkentő foglalkozássorozatok, továbbá vallási foglalkozásokon, reintegrációs szakterület által vezetett foglalkozásokon (EFOP, rejtvényfejtés, vetélkedők, néhány intézetben színház) való részvételt, speciális részlegeken való elhelyezést (gyógyító- terápiás részleg, pszichoszociális részleg, vallási részleg, drogprevenciós részleg, intenzív börtönadaptációs program részlege, szexuális bűnelkövetők részlege stb.). Az I-II. kategóriába (régi nevén: fogház) sorolt, általános rezsim-enyhe biztonsági kockázatú fogvatartottak számára rendelkezésre áll számos további előny is: „eltáv” (hétvégére hazamehet a családhoz), BV intézeten kívüli látogatófogadás, kapcsolattartásban kevesebb korlátozás, stb., ami által a fogvatartottak ösztönzése is megvalósul (a foglalkozásokon való aktív részvételükért kreditpontokat kaphatnak, amikkel a besorolási kategóriát tudják csökkenteni) az ezen programokban való részvételre vonatkozóan.

A fogva tartás ideje alatt a reintegrációt segíti továbbá az oktatás: a fogvatartottak iskolai képzés keretei között végezhetik el az általános- és a középiskolát is, valamint egyéb oktatáson is részt vehetnek, ahol akár szakképesítést is szerezhhetnek.

Az elítéltek kötelezve vannak a munkára (letöltőházakban), a letartóztatottak pedig kérhetik foglalkoztatásukat (előzetes házakban), ami tovább erősíti a reintegrációt, hiszen munkájukért illetményt (pénzt) kapnak, amivel szabadon rendelkeznek (pl. levásárolhatják vagy hazaküldhetik a családnak). A munkáltatásnak számos feltétele van: alkalmassági vizsgálatok döntenek el, hogy mely munkaterületre alkalmas (pl. egészségügyi), továbbá a biztonsági kockázat és a besorolás (a fogvatartott magatartása, fegyelmik-jutalmak aránya) is meghatározza, hogy dolgozhat-e vagy sem, hiszen ez (egy előzetes házban) kiváltság.

- Az ítélet lejártá előtt igény szerint pszichológusok és pártfogók segítik az elítéltet a szabadulásra való felkészülésben, mely során a hosszú ítéletről szabadulók tájékoztatást kapnak a társadalomban történt változásokról (van olyan, aki még sosem látott pl. okostelefont), és lehetőségekről (munka, lakhatás stb.).
- A szabadulást követően igény szerint pártfogók, missziók és egyéb segítő szolgálatok állnak rendelkezésre a visszailleszkedés elősegítéséhez.

Véleményed szerint mennyire befolyásolja a személyiségzavarban szenvedő embereket a családi/baráti környezet viselkedése abban, hogy milyen mértékű bűncselekményt fognak elkövetni, vagy, hogy fognak-e?

A személyiségzavar jelenléte nem áll egyenes arányban a bűncselekmény elkövetésével. A bűncselekmény elkövetését sok tényező befolyásolja, melyből a személyiségzavar megléte csak

elhanyagolható mértékben játszik szerepet. Nagyobb mértékben befolyásolja pl. az alacsony szocioökonomiai státusz, intellektus, illetve a személyiségzavar részét (is) képező integrálatlan szelf- és tárgyrepresentációk megléte, archaikus copingmechanizmusok preferenciája.

Összességében elmondható, hogy a környezet (a közvetlen környezet viselkedése és a személlyel szoros kapcsolatban állók személyiségstruktúrája) jelentős hatást gyakorol a személyiségfejlődésre, amiből bizonyos mértékben következtethetünk a személyiségpatológia későbbi kialakulásának valószínűségére. Ebből kifolyólag bizonyos mértékben következtethetünk a személyiségműködés dinamikájából a bűncselekmény elkövetésének valószínűségére és annak minőségére is.

Itthon mennyire leterjedt a PCL-R tesztek vagy önbevallásos tesztek használata? (vagy inkább az orvosi vélemények számítanak?)

Az önkítöltős tesztek objektív tesztfelvételi eljárásnak számítanak, így ugyanolyan részét képezhetik a pszichodiagnosztikai folyamatnak, mint bármilyen másik tesztelési eljárás (interjú, projektív teszt), azonban a tesztek validitásvizsgálata elengedhetetlen a pontos diagnózisalkotáshoz. Az orvosi vélemény jelentős mértékben támaszkodik a klinikai szakpszichológus által felvett diagnosztikai tesztek alapján készített szakvéleményére.

A PCL-R teszt az önkítöltős tesztek csoportjába tartozik, mely önmagában nem alkalmas diagnosztikai vizsgálatra, azonban a diagnózist megerősítheti. Pszichodiagnosztikára jellemzően a C besorolású tesztek alkalmasak, melyeket kizárólag klinikai szakpszichológusok alkalmazhatnak (MMPI, MMPI-2, WAIS-IW, Rorschach-próba, TAT stb.). Ezen tesztek kiértékelése és összesítése hosszadalmas folyamat, ami rendkívül alapos szaktudást igényel, ennek okán az (interneten található, nem C besorolású) önkítöltős tesztek nem alkalmasak egy esetleges személyiségpatológia szubklinikai szintet meghaladó diagnosztizálására.

+Esetvezetés

Zárt intézeti körülmények között az esetvezetés eltér a hagyományos pszichoterápiás esetvezetéstől. Ebben az esetben a viselkedésváltozás transzteoretikus modellje szerinti 2. (fontolgatás) és 3. (felkészülés) szakasz kerülhet fókuszba (bizonyos esetekben a 4. (cselekvés) is), míg egy hagyományos terápiás folyamat végigkíséri a 2. lépéstől az 5. (fenntartás), illetve a 6. (visszaesés) szakaszig bezárólag a teljes folyamatot. Tovább árnyalja a képet, hogy a fogvatartottak „küldött betegnek” minősülnek, hiszen nem önszántukból jelentkeztek ellátásra, ahogy az egy osztályos vagy egy magánegészségügyi ambuláns ellátási formában történik. Ez jelentősen rontja a terápia prognózisát.

8 Fejezet - Konklúzió

Kutatásom során számos érdekes ténybe botlottam, mely a személyiségzavarral rendelkező emberek életét szemléltette számomra. A dolgozat megírása közben a tények, és az olvasott érdekességek alátámasztották számomra, hogy a pszichopátiás személyiségzavar nem csak a pszichológia, pszichiátria berkei belül marad, hanem ténylegesen is megjeleik a jogi területeken is.

Az Egyesült Államok és hazai szabályozás összehasonlítása mellett azért döntöttem, mert az USA jogrendszerében egy sokkal szélesebb körben elterjedt kultúrája van a

pszichopátiának és a pszichopátáknak, mint itthon, ugyanakkor a hasonlóságok ellenére mégis nagyon más a kettő.

A média sokban befolyásolja a róluk kialakított képet, legtöbbjüket megtestesült gonoszként közvetíti a célközönség felé, holott nem így van. Sok esetben félre értelmezhetjük őket, pedig gyakran semmi rossz szándék nem vezérli őket. Ugyanakkor nem szabad elfelejteni milyen jó manipulátorok, és bármikor elhitethetik velünk azt, amit csak szeretnének. Fontosnak tartom, hogy ne csak a sorozatok, filmek alapján ítéljük meg őket, mivel ez egy sokkalta összetettebb, szétágazóbb téma annál.

Az USA jogrendszerének esetében fontosnak tartom, hogy ki kéne alakítani egy megfelelő szabályozást arra, hogy a pszichopátiás elítélteket milyen szempontok alapján ítéljék el, és hogy létrejöjjön egy megfelelő visszaintegrációs rendszer, mely segíti őket a világban, ha a bűnelkövetés után visszakerülnek. Pozitívnak találok a magyar jogrendszer esetében, hogy a szakértői véleményeket felülvizsgálják, hogy többször foglalkoznak a vádlottal.

Alapvetően a hazai szabályozásban is ezt tekintem problémának, hogy a személyiségzavarral rendelkező emberek nem kapnak sok esetben megfelelő segítséget, mely hozzájárulna a pszichológiai, lelki háttér erősítéséhez, esetlegesen a bűnmegelőzéshez, illetve a társadalomba való beilleszkedéshez.

Ugyanakkor kifejezetten jó megoldásnak találok a magyarországi reintegrációs folyamatok lebonyolítását. Szerintem fontos szempont, hogy ha az elkövető is hajlandóságot mutat rá, akkor ne a totális elszigetelése a társadalomtól legyen az igazságszolgáltatás célja, hanem az, hogy a büntetés letöltése esetén megtanuljanak ezen emberek beilleszkedni a társadalomba. Fontos szempontnak találok azt is, hogy a pártfogó felügyelők, pszichológusok végig kísérik a büntetés letöltésének idejét az elkövetővel, illetve, hogy a büntetés letöltése utáni időszakban sem hagyják magára az elítéltet.

A hübrisztofilia jelenségét azért gondoltam kiemelendőnek, mert a mai napig számos esetet hallhatunk, illetve tévé show-t nézhetünk melyekben megjeleik. Emellett a mai napig számos rajongói oldal található Ted Bundy-ról és Jeffrey Dahmer -ről egyaránt, mely elgondolkodtató lehet, hogy méhid hogyan, és mi vezérli az embereket arra, hogy ilyen emberekhez, akik köztudottan veszélyesek, és kegyetlenek, vonzódjanak (nagyra) a nők, vagy éppen bárki is hasonlítani akarjon rájuk. Szólhat ez talán a feltételezett hatalomról, mely a másik megfélemlítése által elért pozícióra vezethető vissza, vagy éppen egy bántalmazott gyermekről, aki nem tudja hogyan kell megfelelően, és egészségesen viszonyulni egy kapcsolathoz.

Számos pszichológiai dolog bújik meg a háttérben, melyeket egyetlen apró motívum választ el attól, hogy a jog is helyet kapjon ebben az egészben. Ezért is tartottam kifejezetten érdekesnek a témát. Próbáltam valamiféle képet kialakítani a motívumokról, az indítékokról, arról az apró határról, ami egyik tudományágból a másikba folyik, röviden, próbáltam megérteni mi is zajlik egy pszichopata agyában, és ezt adott rendszerek hogyan reagálják le.

Végső soron pedig amellet, hogy rengeteg újdonságot tanultam a témából, fontosnak tartom, hogy megértsük azt, hogy mennyire fontos a biológiai felépítés, hogy mennyire tudják az agy legapróbb részei is befolyásolni a lelki, érzelmi világunkat. Hogy mennyire befolyásoló tényező lehet az, amikor a gyermek bántalmazó közegben nő fel, vagy ténylegesen rossz társaságba kerül már igen fiatal korában. Hogy mennyire kiszámíthatatlan az, hogy kit fogadunk legjobb barátunknak, mennyire befolyásoló lehet, hogy ki is a főnökünk, és hogy lássuk, hogy olykor mennyire nem elhanyagolható a pszichológia és a jog csodálatos kapcsolata.

Összefoglalva, a pszichopátia nem csupán egyéni, hanem ténylegesen társadalmi probléma is, amelynek megértése és kezelése kulcsfontosságú és nem elhanyagolható. Fontos szerepe van ebben a társadalomnak, az igazságszolgáltatásnak, és a pszichológiának is. Egyik a másik nélkül ebben az esetben szerintem nem állja meg a helyét úgy, hogy az tényleges, kézzel fogható eredményhez vezessen.

Nyilatkozat a Mesterséges Intelligencia használatáról

Dolgozatom megírása során az idegennyelvű orvosi és pszichológiai szövegek teljes megértéséhez használtam különböző fordítóprogramokat, illetve egyes részeknél segítségül hívtam adott szakcikket és a témához releváns oldalak kereséséhez.

9 Felhasznált szakirodalom, és internetes cikkek

Citatum (2024.08.10.)

Semmelweis Egyetem – A személyiségzavarok 2015 ppt, pdf

Babiak, D. Hare – Pszichopáták Öltönyben Pszichopáták öltönyben - Az üzleti világ lelkiismeretlen ragadozói 2022, Scolar Kiadó, Budapest 32.o – 44.o

Értelmező Kéziszótár

Videó - Primer pszichopata, secunder pszichopata, szociopata (2024. 08. 15)

<https://www.youtube.com/watch?v=GxWwAZddii8&t=390s>

James Fallon – A Pszichopátia Belülről Park Könyvkiadó, 2024, 14.o - 40.o

Porpáczi Júlia - „Nem képes a szeretet érzésének megélésére” – A pszichopátia, és ami mögötte van (2024. 08. 15.) <https://pszichoforyou.hu/pszichopatia-es-ami-mogotte-van/>

A Pszichopátia Elméletei - Körmendi Attila – Széklenárik Péter Debreceni Egyetem, Pszichológiai Intézet, Alkalmazott Pszichológia 3013, 13(3): 29-55 https://ap.elte.hu/wp-content/uploads/2015/07/APA_2013_3_KORMENDI_SZKLENARIK.pdf

Széplaki Viktória – Amygdala (2024.08.22.)

https://www.harmonizalas.hu/csodalatos_agy/amygdala/

Széplaki Viktória - Prefrontális kéreg: tudatosságunk főhadiszállása (2024.08.22.)

https://www.harmonizalas.hu/csodalatos_agy/pfk-tudatossagunk-fohadiszallasa/

Bounoua, Miglin, Rodriguez, Sadeh - A multidimensional examination of psychopathy traits and gray matter volume in adults (2024.08.22.) <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34878140/>

Kiehl, Koenigs Motzkin, Newman– Reduced Prefrontal Connectivity in Psychopathy, The Journal of Neuroscience 2011 (2024. 08. 22.) <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22131397/>

Addiction Research Center – WAI (2024.08.23.) <https://arc.psych.wisc.edu/self-report/welsh-anxiety-inventory-wai/>

Csenki Laura Phd – Diagnosztikai Rendszerek a Pszichiátriában És A Pszichológiában (2024.12.12.) https://semmelweis.hu/klinikai-pszichologia/files/2016/12/Csenki-Laura_Gyermek-és-serdülőkori-kórképek.pdf

WHO releases new International Classification of Diseases (ICD 11), WHO (2024.12.11.)
[https://www.who.int/news/item/18-06-2018-who-releases-new-international-classification-of-diseases-\(icd-11\)](https://www.who.int/news/item/18-06-2018-who-releases-new-international-classification-of-diseases-(icd-11))

BNO-10: A betegségek és az egészséggel kapcsolatos problémák nemzetközi statisztikai osztályozása (10. revízió). Budapest, Népjóléti Minisztérium (1995)

Dr. Felleginé Takács Anna - Diagnosztikai Rendszerek A Pszichiátriában És A Pszichopatológiában, SE ÁOK Klinikai Pszichológiai Tanszék (2024.12.12.)
<https://semmelweis.hu/klinikai-pszichologia/files/2021/10/Diagnosztikai-rendszerek-2021.pdf>

American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th ed.). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.
[https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=bXTvBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=RA1-PA9&dq=American+Psychiatric+Association.+\(2013\).+Diagnostic+and+Statistical+Manual+of+Mental+Disorders+\(5th+ed.\).+Arlington,+VA:+American+Psychiatric+Publishing.&ots=AdIGZl1CE9&sig=9dagR_fUtLvMklP5yuNtHB3nawE&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=bXTvBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=RA1-PA9&dq=American+Psychiatric+Association.+(2013).+Diagnostic+and+Statistical+Manual+of+Mental+Disorders+(5th+ed.).+Arlington,+VA:+American+Psychiatric+Publishing.&ots=AdIGZl1CE9&sig=9dagR_fUtLvMklP5yuNtHB3nawE&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)
American Psychiatric Association – DSM-5 Facts Sheet (2024.12.13.)
<https://www.psychiatry.org/psychiatrists/practice/dsm/educational-resources/dsm-5-fact-sheets>

Boduszek, Hyland, Kielkiewicz - A Psycho--Historical Analysis of Adolf Hitler: The Role of Personality, Psychopathology, and Development, Psychology & Society, 2011, Vol. 4 (2), 58 - 63, 59.o

Klasszifikáció, nozológia a pszichiátriában - PTE ÁOK Pszichiátriai Klinika Pécs

Shaffer D. - A participant's observations: preparing DSM-IV 325-329.o

Pszichiátriai zavarok osztályozása és differenciáldiagnosztikája - Szekeres György PhD

The Barnes Review: A Journal of Nationalist Thought & History (2024.08.27.)
<https://www.splcenter.org/fighting-hate/extremist-files/group/barnes-reviewfoundation-economic-liberty-inc>

Clark, Whitbourne – Was Countess Elizabeth Bathory the World's Most Profilic Serial Killer?, HowStuffWorks (2024.08.27.) <https://history.howstuffworks.com/history-vs-myth/hungarian-countess-serial-killer.htm>

Sarah Kettler – Elizabeth Bathory, Biography, 2023.10.03. (2024.08.27.)
<https://www.biography.com/crime/elizabeth-bathory>

The bloody legend of Hungary's serial killer countess, National Geographic 2022.10.21. (2024.08.27) <https://www.nationalgeographic.com/history/article/the-bloody-legend-of-hungarys-serial-killer-countess>

John Wilkes - Elizabeth Báthory: a 17th-century 'serial killer', History Extra 2023.08.21. (2024.08.27.) <https://www.historyextra.com/period/early-modern/elizabeth-bathory-who-crimes-serial-killer/>

Maurice Nadeau— Marquis de Sade, Britannica 2024.09.17. (2024.09.28.) <https://www.britannica.com/biography/Marquis-de-Sade>

Tony Perrottet – Who Was the Marquis de Sade, Smithsonian Magazine 2015. 02. (2024.08.28.) <https://www.smithsonianmag.com/history/who-was-marquis-de-sade-180953980/>

Jason Farago – Who’s afraid of the Marquis de Sade? BBC 2014.10.06. (2024.08.28.) <https://www.bbc.com/culture/article/20141006-marquis-de-sade-still-shocking>

Alyce Mahon- Marquis de Sade: depraved monster or misunderstood genius? It’s complicated, The Conversation 2020.09.24. (2024.08.28.) <https://theconversation.com/marquis-de-sade-depraved-monster-or-misunderstood-genius-its-complicated-145576>

Tóth Ugyonka Krisztina – Hübrisztofilia – a vonzó gyilkos, Mindset Pszichológia 2020.02.01. (2024.08.28.) <https://mindsetpszichologia.hu/hubrisztofilia-a-vonzo-gyilkos>

Szabó Judit - A személyiségzavar, különösen a pszichopátia hatása a büntetőjogi felelősségre –
 Bűnügyi Szemle 2021/1 29.o
https://epa.oszk.hu/02700/02705/00125/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2021_1_024-040.pdf

Danesh, Fazel - Serious mental disorder in 23 000 prisoners: a systematic review of 62 surveys, The Lancet 2002.02.16. P545-550

The Crime Report (2024.09.01.)

Yale University - The criminal system is full of people with psychopathy. It fails to help them. (The Appeal) 2023.02.17. (2024.10.28.) <https://modlab.yale.edu/news/criminal-system-full-people-psychopathy-it-fails-help-them-appeal>

Ürmösné Dr. Simon Gabriella Ph.D. egyetemi docens – Hírhedt Sorozatgyilkosok Nyomában, És Ami Mögötte Van – A Földrajzi Profilalkotás Szerepe A Nyomozás Során, Bűnözésföldrajzi Közlemények 2023. július 54. o https://real-j.mtak.hu/25581/8/BFK_2023_5-6.pdf

Tyler Piccotti – Ted Bundy, Biography 2024.06.26. (2024.09.01.) <https://www.biography.com/crime/ted-bundy>

Lindsay Piercy - UK Researcher Unravels Serial Killer Ted Bundy's Mental Health University of Kentucky, UKNOW 2019.06.04. (2024.09.01.) <https://uknow.uky.edu/research/uk-researcher-unravels-serial-killer-ted-bundys-mental-health>

Benjamin Purper - IE Psychiatrist Takes Us Inside The Mind Of A Serial Killer KVCR News 2019.02.26. (2024.09.01.) <https://www.kvcrnews.org/criminal-justice/2019-02-26/ie-psychiatrist-takes-us-inside-the-mind-of-a-serial-killer>

Scott A. Bonn Ph.D. – Examining Serial Killer ted Bundy, Psychology Today 2019.12.30. (2024.09.01.) <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/wicked-deeds/201912/examining-serial-killer-ted-bundy>

Patrick, Christopher J., ed. - Handbook of Psychopathy

Kristina Robb Dover – A Killer’s Mind: Aileen Wuornos, FHE Health Restore 2023.10.23 (2024.09.03.) <https://restore-mentalhealth.com/killers-mind-aileen-wuornos/>

Sara Kettler – Aileen Wuornos, Biography, 2023.12.19. (2024.09.03.). <https://www.biography.com/crime/aileen-wuornos>

Shao Shen Ling: Criminal Profile Paper: Aileen Wuornos 2016.09. 8-9.o

Phyllis Chesler: Profiling a Unique Female Serial Killer: Aileen Wuornos's Life of Violence Dignity: A Journal of Analysis of Exploitation and Violence 2021.05. 2-9.o. (2024.09.16.)

M. Koolen: Understanding Aileen Wuornos: Pushing the Limits of Empathy (2024.09.16.) https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230392083_19

Katherine Ramsland - Why Female Psychopaths Are a Different Breed, Psychology Today 2020.06.24. (2024.09.17.) <https://www.psychologytoday.com/intl/articles/201906/why-female-psychopaths-are-different-breed>

Mátyás Ferenc – A kóros elmeállapot, Jogászvilág 2024.04.12. (2024.10.28.) <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-koros-elmeallapot/>

Dr. Bátki Pál – A kóros elmeállapot, mint büntethetőséget kizáró körülmény, 2011.12.17. (2024.10.28.) <https://batki.info/a-koros-elmeallapot-mint-buntethetoseget-kizaro-korulmeny/>

Dr. Domán Augusztá – Az igazságügyi orvosszakértő feladatának nehézségei a beszámítási képességet illetően, Az Új Btk. 2019.06.19. (2024.10.18.) <https://ujbtk.hu/dr-doman-augusztaz-igazsagugyi-orvosszakerto-feladatanak-nehezsegei-a-beszamitasi-kepesseget-illetoen/>

Eszes Beáta – A lúgos orvos ügyében nem mernek ítéletet hozni, NemGogol 2017.11.24. (2024.10.29.) https://nemgogol.blog.hu/2017/11/24/a_lugos_orvos_ugyeben_nem_mernek_iteletet_hozni

Pál Tamás: Marad börtönben a lúgos orvos, nem engedik feltételes szabadságra, Telex, 2024.03.08. <https://telex.hu/belfold/2024/03/08/nem-bocsatottak-felteteles-szabadsagra-a-lugos-orvost>

10 Felhasznált képek és táblázatok

Első borítókép: <https://ajk.pte.hu/hu> 2024. 09. 01.

Második borítókép: <https://ajk.pte.hu/hu> 2024. 09. 01.

Agy kép: Psycopaths' Brain Show Differences in Structure and Function, School of Medicine and Public Health 2017 (2024.08.23.)

Táblázat: Paul Babiak, Robert D. Hare – Pszichopáták Öltönyben Pszichopáták öltönyben - Az üzleti világ lelkiismeretlen ragadozói 2022, Scolar Kiadó, Budapest 32.o – 44.o

11 Felhasznált Jogforrások

2012. évi C. törvény 17§ (1)-(2), kóros elmeállapot
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200100.tv>

Magyarország Bírósága - Budapest Környéki Törvényszék - Szüleit próbálta megölni a 12 éves lány (2024.10.28.) <https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/budapest-kornyeki-torvenyszek-szuleit-probalta-megolni-12-eves-lany>

Kúria – 3/1998. számú BJE határozat <https://kuria-birosag.hu/hu/joghat/31998-szamu-bje-hatarozat>

9/1993. (IV. 2.) NM rendelet az egészségügyi szakellátás társadalombiztosítási finanszírozásának egyes kérdéseiről (2024.12.11)